

TREBALL FINAL DE GRAU EN MESTRE/A D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

**UNIVERSITAT
JAUME·I**

INTERCULTURALITAT A L' ESCOLA: REALITAT O UTOPIA?

Nom de l'alumne: Rosa Roda Pérez

Nom del tutor/a de TFG: Dolores Mallén Fortanet

Àrea de Coneixement: Atenció a la diversitat

Curs acadèmic: 2015/2016

INDEX

1-RESUM	3
2-INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ	4
3-MARC TEÒRIC.....	5
3.1) Educació intercultural i inclusió.....	5
3.2) Definicions d'educació intercultural.....	5
3.3) Diferència entre multiculturalitat i interculturalitat.....	6
3.4) El procés cap a l'educació intercultural.....	7
3.4.1) Fases del procés.....	7
3.5) Importància de la formació dels docents.	8
3.6) Factors polítics, econòmics i socials.....	8
4-METODOLOGIA.....	9
5-RESULTATS	12
6-CONCLUSIONS I DISCUSSIÓ.....	20
7-BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA.....	22
8-ANNEXOS.....	23
Annex 1.....	24
Annex 2.....	25
Annex 3.....	29
Annex 4.....	33
Annex 5.....	37
Annex 6.....	38
Annex 7.....	39

1-RESUM

Davant l'existència d'una gran diversitat cultural en l'alumnat de l'escola primària d'avui, sorgeix la necessitat de donar una resposta que vaja un pas més enllà de la mera acceptació d'aquesta multiculturalitat. L'educació intercultural és una perspectiva educativa que atén la diversitat cultural tant des del punt de vista cognitiu com afectiu, social i cultural, fent possible la comunicació i l'enteniment entre les persones des d'un pla d'igualtat. Amb aquest estudi volem, per una banda, remarcar la importància de l'educació intercultural per tal d'aconseguir la inclusió de tots els alumnes i per una altra, comprovar si l'educació intercultural està present en l'escola primària actualment i de quina manera es porta a la pràctica. Per això, hem realitzat un estudi de cas d'un centre escolar d'Educació Primària de la província de Castelló amb un alt percentatge d'alumnes immigrants. La recollida d'informació es va fer mitjançant una escala d'observació d'aula, entrevistes obertes amb docents i un questionari sobre interculturalitat que es va administrar a alumnes, pares i docents del centre. En la investigació hem pogut identificar uns indicadors que mostren que algunes de les pràctiques i les polítiques educatives del centre sí que es corresponen amb la visió de l'educació intercultural i uns altres que ens assenyalen que aquesta adaptació és encara molt baixa.

Les conclusions del treball destaquen la importància de l'avaluació dels centres escolars per a la millora de l'educació intercultural i la necessitat de donar més presència a altres cultures en el currículum escolar, així com de l'obertura dels centres a la comunitat.

PARAULES CLAU: educació intercultural, diversitat cultural, inclusió, avaluació escolar, estudi de cas.

ABSTRACT

Faced with the wide range of cultures that are currently represented in primary schools, it is necessary to come up with ways of addressing multiculturalism – rather than simply acknowledging its presence. Intercultural education is an educational approach involving the management of cultural diversity from cognitive, affective, social and cultural perspectives; it is meant to enable communication and understanding among cultures on an level playing field. On the one hand, this study tries to foreground the contribution of intercultural education towards the inclusion of all pupils; on the other hand, it aims to gauge the extent to which intercultural education is represented in today's schools and gain a better understanding of how it is managed in practice. This project is therefore based on a case study involving a Castelló-based Primary School which has a high rate of immigrant pupils. Data have been collected by means of a classroom observation scale, open interviews with teachers and a survey about interculturality administered to pupils, parents and teachers. This study shows that there are activities and educational policies

which are certainly consistent with the vision of intercultural education. However, there are others whose adjustment are still very low.

The conclusions of this study highlight the importance of assessing schools in order to improve intercultural education; foreground the need to enhance the visibility of other cultures in the school syllabus; and draw attention to the need to open schools to the communities they cater for.

KEY WORDS: intercultural education, cultural diversity, inclusion, school assesment, case study.

2-INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ

L'educació intercultural continua sent actualment un dels reptes més importants que ens planteja l'educació del segle XXI. En un món cada vegada més globalitzat, en el qual hem de conviure i treballar amb persones que tenen punts de vista i costums diferents, és fonamental ensenyar als alumnes a desenvolupar la capacitat d'entendre i valorar les diferències que suposa la diversitat de cultures i nacionalitats. Però tot i que fa ja molts anys que existeix aquesta gran diversitat de cultures a les aules de primària i que s'han donat grans passos cap a la interculturalitat, encara hem d'avançar molt en aquest sentit.

En la meua experiència com a mestra de pràctiques he pogut observar de molt a prop aquesta diversitat en dos escoles d'Educació Primària amb un alt percentatge d'alumnes immigrants i aquest fet m'ha donat l'oportunitat de reflexionar sobre la manera de tractar aquesta multiculturalitat. En una d'aquestes escoles, vaig viure una bonica experiència que va sorgir espontàniament en el transcurs d'una classe i que respon molt bé a la visió d'educació intercultural a la qual hauríem de dirigir-nos. Una alumna gitana explicava als seus companys de classe que la seua mare havia escoltat al carrer un comentari despectiu cap als gitanos i que això l'havia disgustat molt. Després de parlar sobre el cas, la tutora del grup i els altres xiquets van començar a fer-li preguntes sobre la cultura i els costums dels gitanos. Així doncs, es va produir una conversa molt interessant entre els alumnes en la qual la companya gitana va anar explicant tot el que sabia sobre la seua cultura i inclús va ensenyar als altres xiquets algunes paraules en la llengua caló. A més, a causa d'aquella conversa, el grup va decidir que volia saber més coses sobre eixa i altres cultures i la tutora va convidar al pare de l'alumna gitana i a altres pares a fer una sèrie de xarrades a l'escola per tal de donar a conèixer els seus costums a tots els xiquets i els docents que estigueren interessats.

Experiències d'interculturalitat com aquesta són molt necessàries per a despertar l'interés i el respecte dels alumnes pel coneixement dels companys i les seues circumstàncies. Es tracta d'una xicoteta i senzilla activitat però que ens pot servir per a posar-nos en marxa cap a la interculturalitat i des d'ací començar a canviar altres qüestions com els temes del currículum, o les

metodologies de treball diari a l'aula. L'educació intercultural ha de formar part de la nostra forma de treballar si volem aconseguir una educació que siga realment inclusiva i de qualitat per a tots. Tal i com pretenem transmetre en aquest treball i com ens diu Arroyo (2013) l'educació intercultural és una manera de fer escola i d'educar (Arroyo, 2013). Fem l'escola intercultural entre tots.

3- MARC TEÒRIC

3.1) Educació intercultural i inclusió.

Des del coneixement de la gran diversitat de l'alumnat que trobem a les aules d'Educació Primària des de fa uns anys, hem volgut detindre'ns a estudiar més concretament la diversitat cultural i l'educació intercultural com a eina que facilite la inclusió de tots els alumnes.

En aquests moments, l'educació inclusiva continua sent un dels grans desafiaments de l'educació a nivell mundial. En nombrosos fóruns i conferències internacionals s'han elaborat acords com la Declaració de Salamanca (1994) en la qual ja es pretenia aconseguir una escola per a tots, que considerés positivament les diferències i respongués a les necessitats de cada alumne. L'educació inclusiva i de qualitat, es considera un dret humà elemental i la base de la cohesió social (Rodríguez, 2015)

Actualment, el terme educació inclusiva ja no només es refereix a l'atenció als alumnes amb discapacitats, sinó que també s'ocupa de fer front a l'exclusió motivada per altres causes com la diversitat de raça, classe social o religió (Ainscow, 2004).

Així, en aquest treball pretenem posar en relleu les actuacions clau que ens ajuden a dirigir-nos cap a aquesta inclusió dels alumnes que provenen de diferents cultures. L'educació intercultural ens ajuda a fer el camí cap a la inclusió (Arroyo, 2013)

3.2) Definicions d'educació intercultural.

Fent una petita revisió de literatura especialitzada en la qüestió de l'educació intercultural, trobem una sèrie de definicions referides a ella. Hem volgut destacar algunes que considerem que arriben molt bé a l'essència del concepte.

D'acord amb la definició de Besalú: "L'educació intercultural és fonamentalment una actitud i un comportament relatiu al tipus de relacions que es donen entre les cultures que conviuen en un ambient determinat. Es proposa atendre les necessitats afectives, cognitives, socials i culturals dels individus i dels grups fent possible que cada cultura expresse la seua solució als problemes comuns. És un mitjà per a promoure la comunicació entre les persones i afavorir les actituds

d'obertura en un pla d'igualtat. No es dirigeix només a minories ètniques o culturals, sinó que és una educació per a tots." (Besalú, 2002)

L'educació intercultural es proposa anar més enllà de la coexistència passiva i aconseguir una forma de convivència evolutiva i sostenible en societats multiculturals, utilitzant el respecte i el diàleg (Unesco, 2006).

Per a alguns autors l'educació intercultural té encara una meta més ambiciosa, que pretén introduir canvis en la societat. Per a Sales, Ferràndez i Moliner (2012) es tractaria d'arribar a la transformació de l'educació per tal d'aconseguir la transformació social i cultural fent una crítica democràtica del model sociocultural predominant. L'escola hauria de convertir-se en un espai de participació democràtica, d'emancipació crítica que done a cada individu l'autonomia personal que l'ajude a millorar i transformar el seu context (Sales, Ferràndez i Moliner, 2012).

Altres autors ens parlen també de que l'educació intercultural contribueix a fomentar la participació dels joves immigrants com a ciutadans actius en la societat que va acollir les seues famílies i al mateix temps a fomentar la cohesió social (Faas, Hajisoteriou i Panayiotis, 2014)

D'aquesta manera, ens adonem de que l'educació intercultural és en l'actualitat una perspectiva educativa que cal tenir en consideració si desitgem que les nostres escoles siguin inclusives pel que fa al tractament de la diversitat cultural. L'educació intercultural respecta i valora aquesta diversitat cultural. Es proposa donar a tots els alumnes una educació de qualitat regida pels principis democràtics i amb el valor de la solidaritat. Per tant, al mateix temps que eduquen als xiquets amb una visió intercultural, els docents estan contribuint a formar ciutadans amb una mirada més oberta al món en el qual vivim i més compromesos amb la societat actual.

3.3) Diferència entre multiculturalitat i interculturalitat.

Un altre aspecte que volem plantejar en el treball és la importància de tenir clara la diferència entre multiculturalitat i interculturalitat. La multiculturalitat fa referència a la natura culturalment diversa de la societat humana. No es refereix només a elements de cultura ètnica o nacional sinó també a la diversitat lingüística, religiosa i socioeconòmica (Unesco, 2006).

Mentre que la interculturalitat és un terme dinàmic i es refereix a les relacions evolutives entre grups culturals. Es tracta de la presència i interacció equitativa de diverses cultures i la possibilitat de generar expressions culturals compartides, adquirides mitjançant el diàleg i una actitud de respecte mutu (Unesco, 2006). El concepte d'interculturalitat suposa la realització d'un procés d'empatia, no només per a conèixer a l'altre sinó per a comprendre'l i d'aquesta manera poder establir vies reals de comunicació. És un projecte de convivència en el qual es construeix un àmbit comú que enriqueix a tots aquells que hi intervenen (Essomba, 2008).

Així doncs, la multiculturalitat és una realitat que existeix en la nostra societat i que ens ve donada per les circumstàncies d'immigració. La interculturalitat en canvi, és un estat cap al qual hem de caminar si volem arribar a l'enteniment dels diferents grups humans que conviuen avui en els

nostres pobles, així com en les nostres escoles. Per aquest motiu, en el context escolar, es va plantejar ja fa uns anys l'educació intercultural com a mitjà per a aconseguir el diàleg i l'intercanvi cultural entre els alumnes.

3.4) El procés cap a l'educació intercultural.

Però com podem posar en pràctica aquests plantejaments teòrics per tal d'apropar-nos realment a una educació intercultural?

L'educació intercultural és un procés que passa per diverses etapes. Es tracta d'un recorregut en el qual l'escola van donant petites passes, mostrant petits detalls que l'aproximen a aquest enfocament.

Com ens diu Gil-Jaurena (2012), l'educació intercultural suposa un procés continu, no és un programa o una acció ocasional. Afecta a totes les dimensions educatives, no només al currículum. I a més, vol aconseguir l'educació de tots els alumnes, no només de minoríes i immigrants.

3.4.1) Fases del procés.

D'acord amb les anàlisis d'Essomba (2008), Barandica (1999) i Arroyo (2013), algunes actuacions a seguir per tal de posar en marxa una educació intercultural serien, en una primera fase, promoure l'interés i l'obertura cap als continguts sobre diversitat cultural.

Es tractaria d'un primer pas per a integrar la interculturalitat al currículum, fixant-se en aquells aspectes més visibles de les diferents cultures presents al centre i intentant desenvolupar actituds positives en els alumnes. Les experiències escolars que es porten a terme en aquesta fase solen ser xarrades i tallers que poden estar incloses en setmanes interculturals, en els quals col·laboren les famílies i associacions o ONGs de la comunitat.

En una segona fase, es completa l'apropament a la diversitat cultural amb una visió més social i el centre es preocupa per les relacions entre els individus de les diferents cultures. Aquestes relacions s'intenten fer des d'un pla dialògic, d'igualtat de condicions entre els interlocutors. Es creen unitats didàctiques que es dediquen a analitzar críticament la situació de la diversitat cultural en la societat, a estudiar els moviments migratoris i les seues causes, la geografia, formes de vida i organització socioeconòmica de les altres cultures. És molt important la revisió del currículum per tal d'eliminar l'etnocentrisme que moltes vegades fa que ens mostrem cecs i sords davant tot allò que no vinga de la cultura occidental. A més, es treballa amb els alumnes per a combatre el racisme i la xenofobia, desenvolupant actituds d'empatia i solidaritat.

A continuació, passaríem a una tercera fase més profunda on els membres de la comunitat educativa s'involucren en la construcció d'una societat intercultural. En aquesta fase del procés l'escola s'adona que pot contribuir a transformar el sistema establert, fent accions socials des del

currículum. Es fan activitats com ara fóruns de debat, creació de projectes socials, denuncia de situacions de discriminació i racisme. L'escola aprén a gestionar conflictes per tal de millorar la convivència.

Pel que fa a les metodologies, l'educació intercultural utilitza tècniques d'ensenyament-aprenentatge cooperatiu, ja que permet una comunicació activa entre tots els alumnes (Pujolàs, 2003). Així, es fomenta el treball en equip i per parelles per tal que cada xiquet tinga l'oportunitat d'establir un contacte més directe amb els companys, enriquint-se amb les idees i opinions d'altres i desenvolupant l'empatia.

3.5) Importància de la formació dels docents.

Però totes aquestes actuacions i mesures que acabem d'explicar han d'estar recolzades per una de les peces clau de l'educació: el docent. Fa falta que els mestres creguen realment que la diversitat és una riquesa i que la consideren com un recurs per a l'aprenentatge. Tal com ens diu Arnáiz i Guirao (2015), ha d'existir una sensibilització prèvia sobre el tema i una forta convicció sobre els valors de la inclusió. És necessari un compromís de tot el conjunt de docents, des del qual assumeixin la responsabilitat que tenen en la materialització efectiva de l'educació intercultural (Arnáiz i Guirao, 2015).

Per això la formació dels docents en aquest àmbit és essencial. Cal que tinguem plans de formació inicial i permanent dels mestres, que garantitzen la formació dels futurs professionals per tal de donar resposta a la diversitat des d'una perspectiva inclusiva. I això suposa una formació que tracte aspectes actitudinals, aptitudinals i de competències.

3.6) Factors polítics, econòmics i socials.

A més de totes aquelles accions que poden portar a terme directament els centres educatius, també s'ha de tenir present el paper que la política, l'economia i la societat juguen en l'educació. Seria convenient adoptar un marc global de política educativa, en la qual els grans projectes educatius com ara l'educació intercultural, no es veiguessin afectats pels canvis en el govern. També cal una major coordinació de les polítiques educatives i socials pel que fa a l'atenció a la diversitat, donant a conèixer les experiències positives que ajuden a altres centres. A més, és necessària una sensibilització de la societat cap a la inclusió (Arnáiz i Guirao, 2015)

Una vegada coneixem què és l'educació intercultural i hem vist com podem arribar a ella, podem preguntar-nos si les nostres escoles són interculturals. En aquest sentit, és molt important avaluar la realitat dels centres si volem posar-nos en marxa cap al procés de l'autèntica interculturalitat.

Existeixen nombrosos instruments que ens poden ajudar a investigar aquesta realitat. Un dels més coneguts internacionalment és "Index for inclusion" (Booth i Ainscow, 2000), un material d'autoavaluació dels centres educatius basat en l'anàlisi de la cultura, les polítiques i les

pràctiques educatives. També són molt rellevants les escales d'observació i entrevistes del Grup INTER, un grup d'investigació en educació intercultural de la UNED.

4- METODOLOGIA

Des del marc teòric que acabem de presentar, ens proposem estudiar el cas d'una escola multicultural de la província de Castelló i posteriorment fer propostes de millora a partir dels resultats de la nostra investigació.

L'escola en la que ens hem fixat per tal d'analitzar el grau d'interculturalitat, és una escola pública amb un percentatge d'immigrants que en el curs actual és del 50,31%. En aquest grup trobem principalment xiquets d'origen marroquí, romanès i equatorià. També trobem un nombrós grup d'ètnia gitana. Alguns d'aquests alumnes immigrants van nèixer a Espanya però altres van arribar durant els primers anys d'escolarització i van haver de passar per un procés d'adaptació al nostre sistema escolar i d'aprenentatge de les nostres llengües.

Per a desenvolupar la nostra anàlisi, hem fet servir la metodologia d'estudi de cas. L'estudi de cas és un disseny de tipus qualitatiu que en paraules de Pérez Serrano és "una descripció intensiva, holística i una anàlisi d'una entitat singular, un fenomen o una unitat social" (Pérez Serrano, 1994). D'acord amb Arnal, Del Rincón i Latorre, l'estudi de cas és una estratègia que centra el seu interès en un individu, un fet o una institució i en la seua flexibilitat i aplicabilitat a situacions naturals (Arnal, Del Ricón i Latorre, 1994). Segons Álvarez i San Fabián, el principal valor d'un estudi de cas consisteix en mostrar les relacions entre una situació particular i el seu context (Álvarez i San Fabián, 2012)

En aquest estudi s'han utilitzat diferents instruments de recerca d'informació. Per una banda, s'ha emprat l'entrevista amb docents i l'observació participant com a instruments d'investigació qualitativa. Per una altra banda i amb la intenció de completar i reforçar les dades obtingudes amb els altres instruments, s'ha utilitzat un qüestionari sobre les formes de tractar la interculturalitat al centre (ANNEX 1), com a instrument quantitatiu. Aquest qüestionari es va elaborar amb dotze ítems que podem agrupar en tres categories concretes corresponents a tres nivells diferents del nostre objecte d'anàlisi:

A) Comunitat:

- Filosofia d'inclusió per part de la comunitat escolar (docents, alumnes, pares...)
- Utilització dels recursos de la comunitat per a donar resposta a la diversitat cultural (a través d'activitats amb associacions, ONG's, etc.)
- Realització d'activitats d'acollida per a les famílies.

-Realització i participació en activitats interculturals per part de la comunitat educativa (setmana intercultural...)

B) Metodologia de treball a l'aula-professorat:

-Atenció a les diferències per motius culturals, religiosos o de context i tractament del tema dels prejudicis i estereotips que aquestes poden provocar.

-Utilització de mètodes de treball a l'aula que fomenten l'intercanvi d'experiències i coneixements entre l'alumnat i els docents.

C) Alumne:

-Utilització de la diversitat com a recurs d'aprenentatge.

-Realització del pla d'acollida per als alumnes nous.

-Foment de la comunicació entre els alumnes a les classes i en el context escolar en general.

Per a recollir les contestacions es va presentar una escala tipus Likert amb cinc opcions de resposta:

1-Molt en desacord.

2-En desacord.

3-Indecís.

4-D'acord.

5-Totalment d'acord.

Per tal d'administrar el qüestionari es van considerar tres grups de població de la comunitat escolar: alumnes, pares i docents. També es van recollir les dades sobre el país d'origen de la família per tal de poder diferenciar les opinions dels alumnes i pares espanyols, dels alumnes i pares estrangers i poder comprovar així si existeixen diferències entre la visió de la interculturalitat al centre d'uns i altres. Com que els docents eren tots espanyols, no es va fer cap diferenciació en aquest aspecte.

El qüestionari es va administrar a un grup de vint-i-dos alumnes de 6é curs, a deu pares i mares i a deu mestres d'Educació Primària de l'escola objecte d'estudi.

Per a administrar el qüestionari als alumnes es va portar a terme prèviament una sessió d'explicació sobre la interculturalitat adaptada a la seua edat per a que entengueren millor els ítems i d'aquesta manera l'objectiu de l'estudi. A continuació vam llegir i explicar els ítems un per un aclarint tots els dubtes.

Després d'administrar el qüestionari als alumnes, es va lliurar un altre qüestionari a cadascú per a entregar als pares. D'aquests vint-i-dos només es van poder recuperar deu, que són els que s'han utilitzat per a l'estudi.

Pel que fa als docents, es va passar l'escala a deu mestres.

Les entrevistes es van dur a terme amb tres mestres de Primària.

Les preguntes d'aquestes entrevistes van ser sobre el pla d'acollida, les activitats interculturals del centre, els mètodes de treball a classe, l'enfocament intercultural dels temes del currículum i la participació dels pares immigrants a l'AMPA.

Per a l'observació directa a l'aula, es va fer servir una xicoteta escala en forma de graella com aquesta:

ESCALA D'OBSERVACIÓ A L'AULA			
	Si, sempre	De vegades	Mai
Els temes del currículum contemplen les diferents cultures			
S'utilitzen metodologies cooperatives a l'aula			
El docent s'interessa per l'aprenentatge de tots els alumnes			
A l'aula es tracta el tema de les diferències des de la inclusió.			
S'han proposat activitats conjuntes amb la comunitat escolar			
Els pares estan informats i poden participar activament en el procés educatiu dels fills			

L'observació es va fer principalment a un aula de 3r de Primària del centre objecte d'estudi, durant un període de cinc mesos, en l'horari escolar habitual.

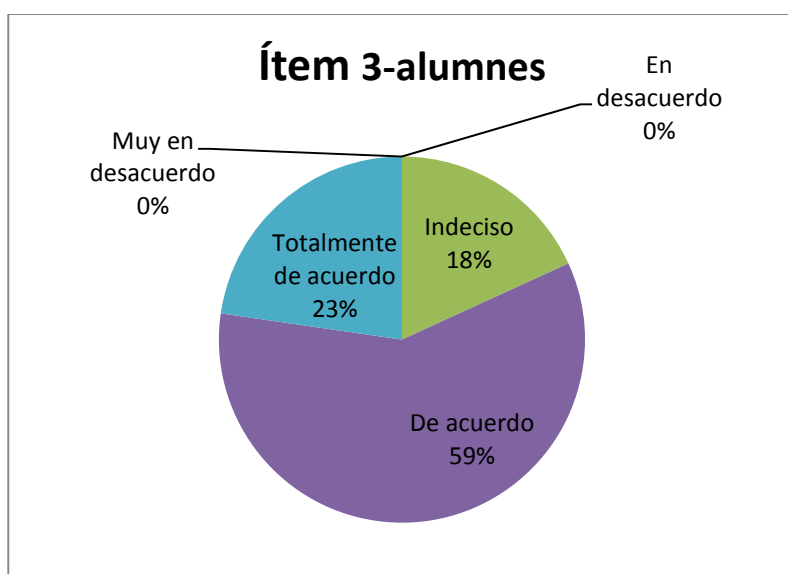
5- RESULTATS

Respecte a l'obtenció dels resultats del qüestionari, s'han considerat les respostes de cada ítem separatament, en cadascun dels grups, extraient els percentatges i reflectint-los en diagrames de sectors (ANNEXOS 2-3-4). A més, s'ha fet una comparativa general, considerant la totalitat de les respostes, fixant-nos en els grups de pares i alumnes immigrants i en els pares i alumnes espanyols (ANNEXOS 5-6-7). Per una banda s'han comparat les opinions d'alumnes immigrants i espanyols, per una altra banda les respostes de pares immigrants i espanyols, i per últim s'han comparat les respostes de pares i docents.

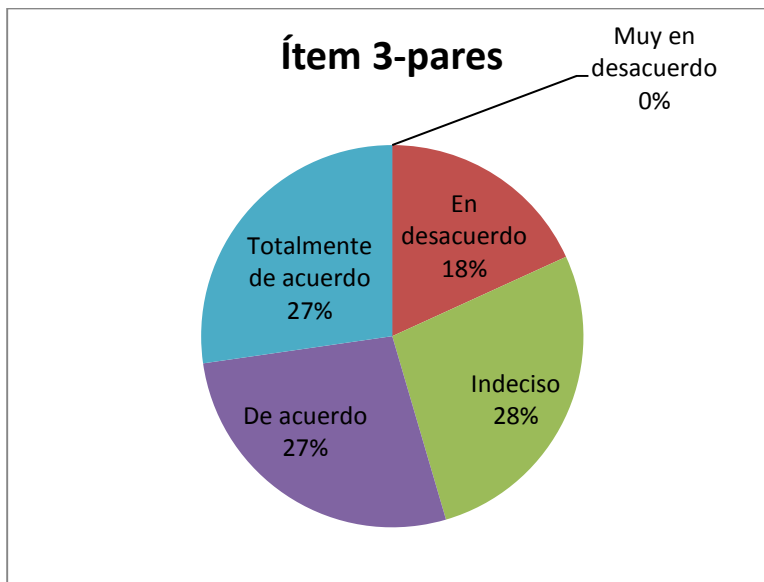
En el primer ítem, **“Des de les assignatures tractades a classe, s'intenta desenvolupar un enteniment de les diferències de context, cultura, ètnia o religió”**, els resultats mostren clarament un acord de la majoria dels enquestats, amb un 100% d'acord dels alumnes, el 73% de pares i el 80% dels docents.

En el segon ítem, **“Els docents, l'alumnat i les famílies comparteixen una filosofia d'inclusió de les diferents cultures”** els enquestats estan majoritàriament d'acord en els grups d'alumnes i de pares però en canvi, trobem un 30% de docents que estan indecisos i un 10% en desacord. Això ens fa pensar que els docents, des de la seua posició d'observadors directes en el centre, tenen una visió més crítica pel que fa a la interculturalitat a les aules.

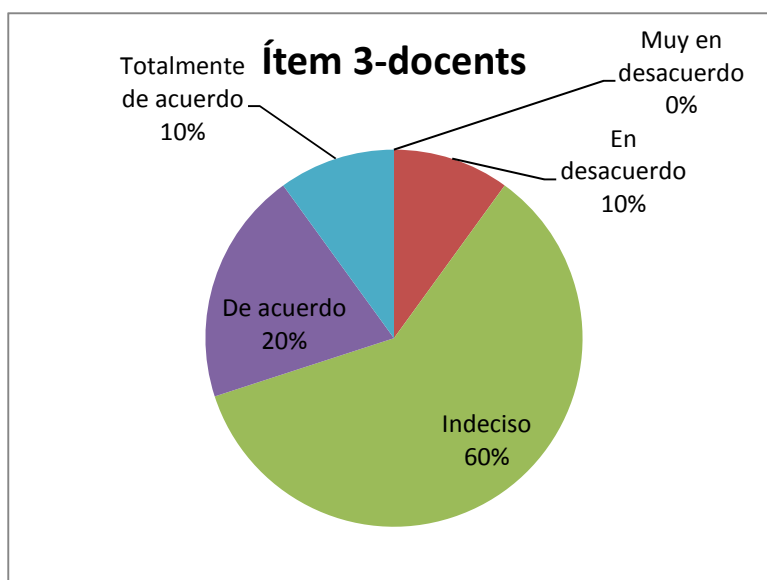
El tercer ítem, **“S'utilitzen els recursos de la comunitat per a donar resposta a la diversitat cultural, organitzant activitats educatives amb altres centres del barri, associacions, etc.”** és un dels ítems en el qual hem trobat uns resultats a tenir en consideració, ja que, encara que els alumnes estan d'acord en un alt percentatge (Gràfic 1), el 28% dels pares està indecís i el 18% en desacord (Gràfic 2). Entre els docents, el 60% està indecís i el 10% en desacord (Gràfic 3). Per tant, veiem que aquesta pot ser un de les àrees en la qual caldria millorar les actuacions al centre.

Gràfic 1

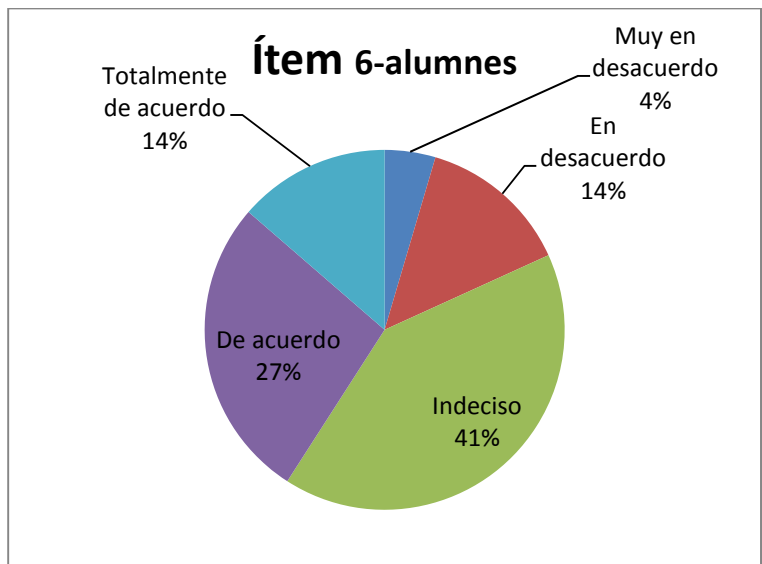
Gràfic 2

Gràfic 3

En el quart ítem, “**La diversitat entre l’alumnat s’utilitza com un recurs per a l’ensenyament i l’aprenentatge**”, i en el cinquè ítem “**Els docents es preocupen per l’aprenentatge i la participació de tot l’alumnat**”, trobem un alt nivell d’acord en els tres grups d’enquestats, arribant a uns dels percentatges més alts de tot el qüestionari.

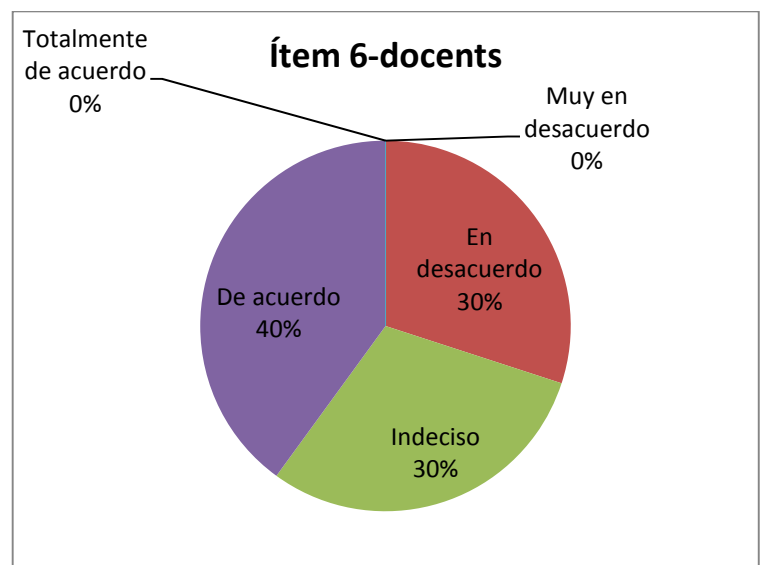
El sisé ítem, “**S’ofereixen activitats d’informació inicial i de comunicació amb les famílies immigrants**”, és un altre dels que també mostren clarament un desacord per part dels alumnes amb un 41% d’indecisos i un 18% en desacord (Gràfic 4). Entre els docents hi ha un 30% d’indecisos i un 30% en desacord (Gràfic 6). Curiosament entre els pares, que són el col·lectiu al qual fa referència l’ítem, només hi ha un 37% d’indecisos mentre que la resta estan d’acord (Gràfic 5). De tota manera, els resultats d’alumnes i docents fan pensar que aquest pot ser un altre punt a millorar.

Gràfic 4

Gràfic 5

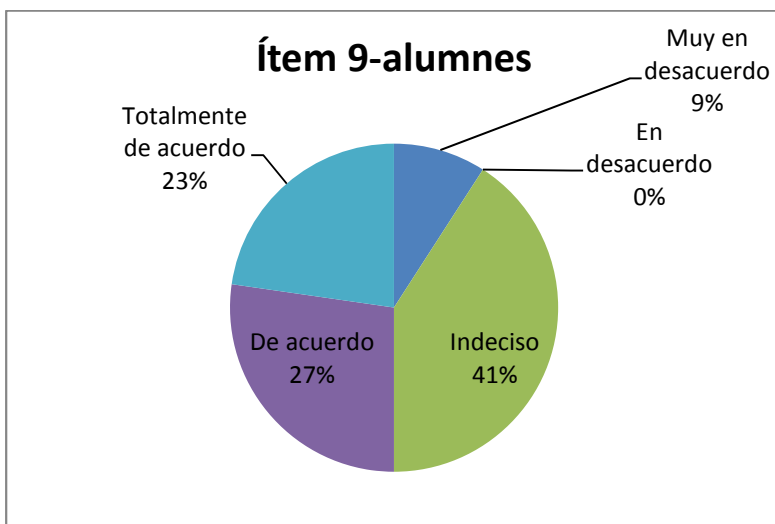

Gràfic 6

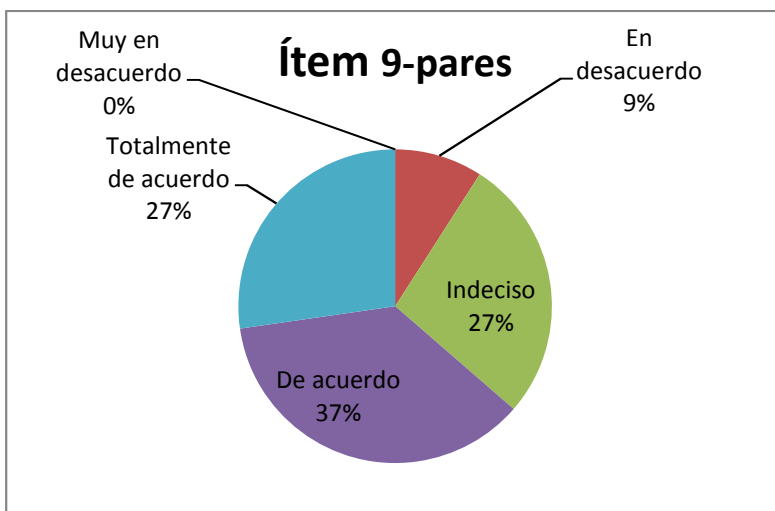
En el seté ítem, **“Es fomenten activitats que promouen la comunicació i l’intercanvi d’opinions i experiències entre els alumnes”**, trobem un alt percentatge d’acord general, sobretot entre els alumnes i els pares, però el percentatge és una mica més baix en el cas dels docents, que una altra vegada es mostren més crítics, amb un 40% de desacord.

En el vuité ítem, **“Les famílies immigrants col·laboren en l’organització d’activitats de l’AMPA i participen en elles”**, veiem que entre els pares hi ha un 55% d’acord però un 36% d’indecisos i un 9% en desacord. Entre els docents hi ha una gran divisió d’opinions ja que el 50% creuen que sí, però hi ha un 40% d’indecisos i un 10% en desacord. Per tant, l’ítem pareix indicar que encara que sí que hi ha participació dels pares immigrants a l’AMPA, aquesta no és comparable a la dels pares espanyols.

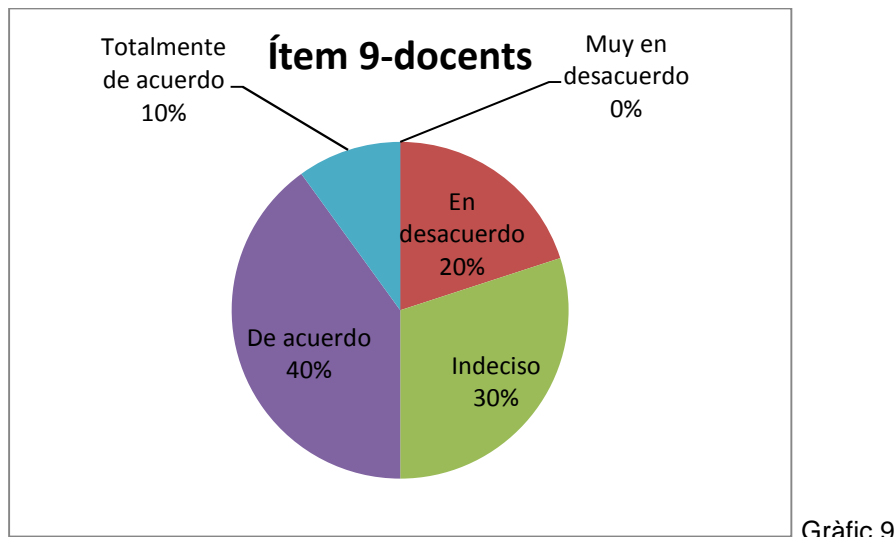
En el nové ítem, **“S’aplica satisfactòriament el pla d’acollida per tal de rebre a l’alumnat immigrant”**, el 50% d’alumnes està d’acord o totalment d’acord, però un 41% està indecís i un 9% en desacord (Gràfic 7). Entre els pares, el 27% està indecís i el 9% en desacord (Gràfic 8). Entre els docents, el 30% està indecís i el 20% en desacord (Gràfic 9). Així doncs, ací també trobem gran disparitat d’opinió en tots els grups i per tant, sembla que l’aplicació del pla d’acollida per a l’alumne podria millorar-se.

Gràfic 7

Gràfic 8

Pel que fa al desé ítem, **“Al cente s’organitzen activitats o setmanes interculturals en les que participen tots els membres de la comunitat educativa”**, els alumnes están d’acord en un 64% i els pares en un 82%, mentre que els docents només estan d’acord en un 40%. De nou veiem disparitat d’opinions entre els diferents grups enquestats, així que no queda clar si aquestes activitats interculturals es porten a terme.

L’onzé ítem, **“A l’aula es tracten temes com els estereotips, els prejudicis i la discriminació”**, mostra que els alumnes están d’acord en gairebé un 60%, els pares en un 63% i els docents en un 100%.

Respecte a aixó, podem dir que encara que potser es tracten aquests temes a l’aula, ja que així ho reflexen les opinions dels docents, potser no es fa tant com els alumnes voldrien o no es fa de la manera adequada sota el punt de vista dels alumnes.

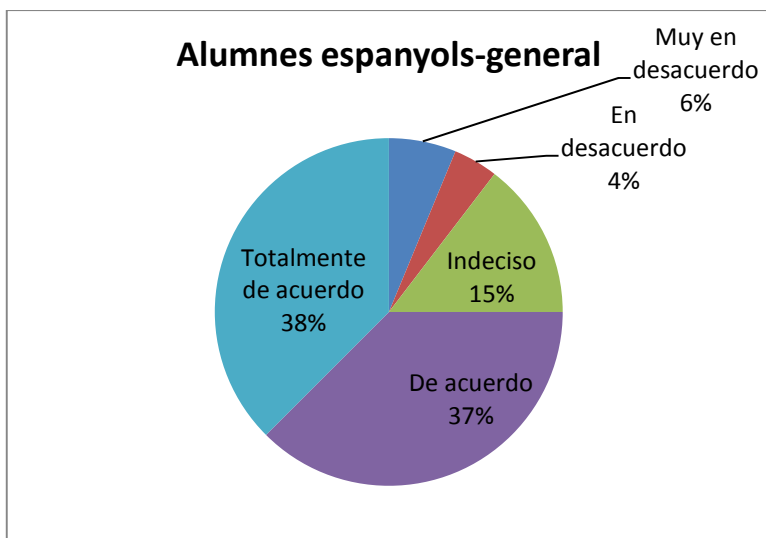
Finalment, respecte a l’últim ítem, **“En l’aprenentatge i a través de les diferents assignatures i mètodes de treball, es fomenten les relacions interculturals”**, els alts percentatges generals dels tres grups ens indiquen que efectivament sí que hi ha un cert nivell d’interculturalitat al treball diari de l’aula.

Per tant, com a resum, podem dir que els ítems que ens han fet detectar una major necessitat de millora del nivell d’interculturalitat al centre són el 3, 6, 8, 9 i 10, respectivament, mentre que la resta mostra que ja hi ha àrees en les quals el centre treballa en la bona direcció.

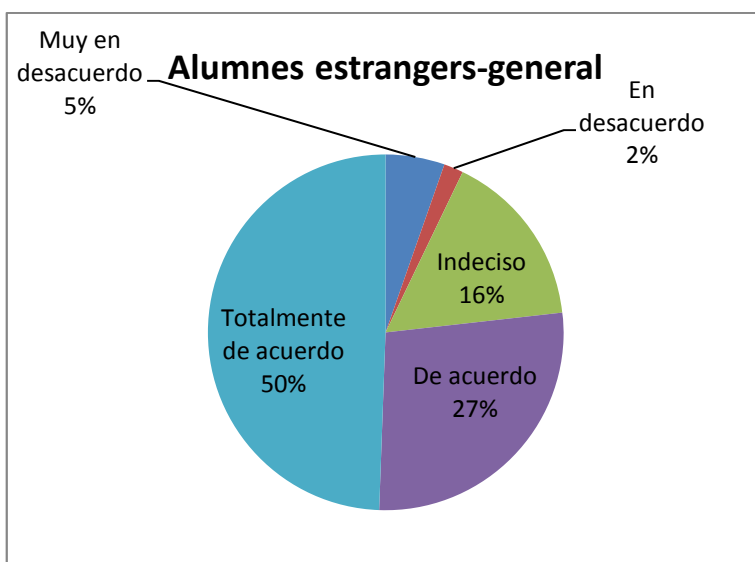
La comparació mencionada abans, entre els immigrants i els espanyols en cadascun dels diferents grups, també ha donat informació que pot resultar útil per al nostre estudi.

En el cas dels alumnes, els espanyols estan d’acord o molt d’acord respecte als ítems presentats en un 75% (Gràfic 10), mentre que els immigrants estan d’acord en un 77% (Gràfic 11). Contràriament al que es podria pensar en un principi, els alumnes immigrants están més d’acord que els espanyols, encara que la diferència es petita. Aquest fet sembla indicar que la seua percepció sobre la interculturalitat al centre és bastant positiva.

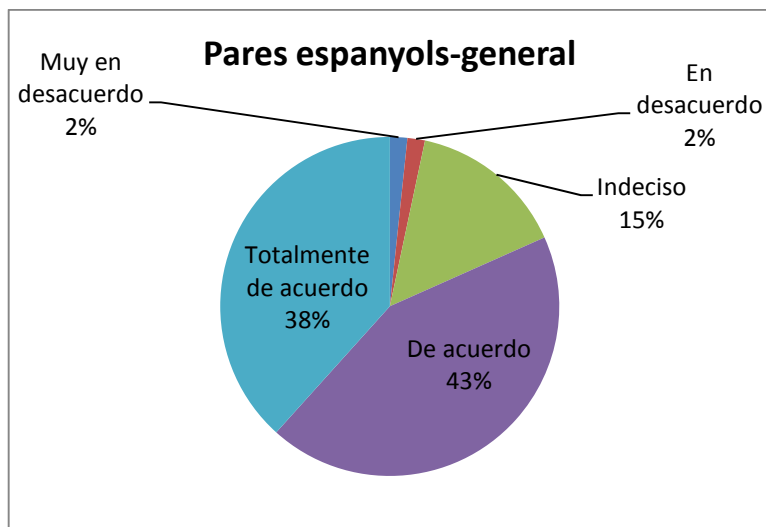
Entre els pares, els espanyols estan d'acord o molt d'acord respecte als ítems presentats en un 81% dels casos (Gràfic 12), mentre que els estrangers estan d'acord només en un 67% (Gràfic 13).

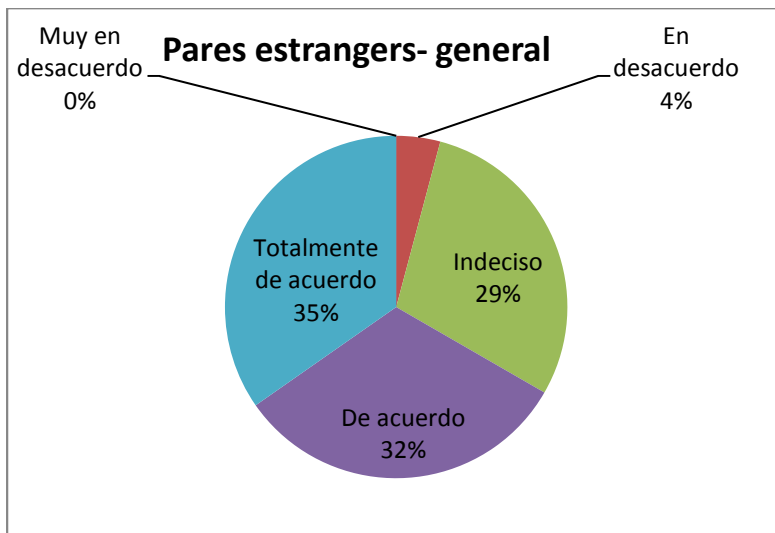
Gràfic 10

Gràfic 11

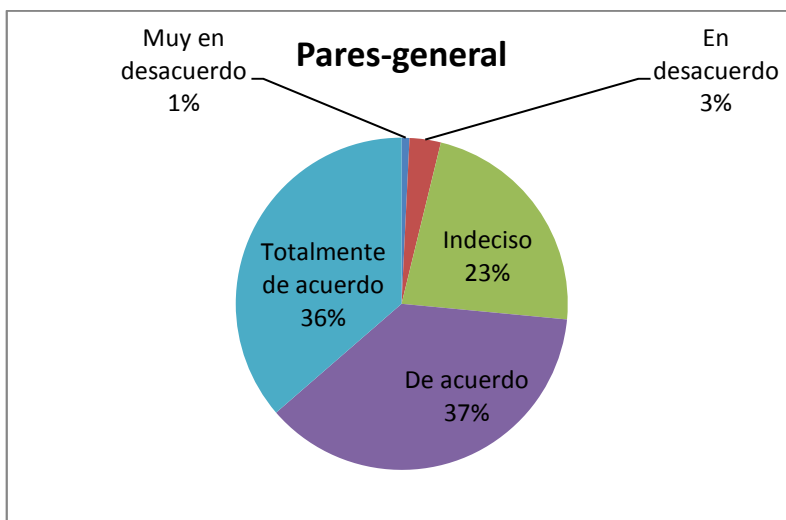

Gràfic 12

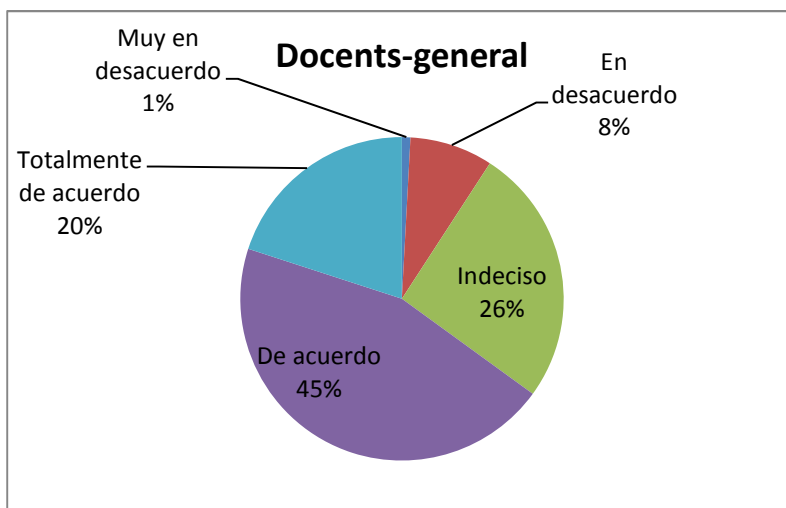

Gràfic 13

En el cas de la comparació entre pares i mestres, els pares estan d'acord en un 73% (Gràfic 14) i els docents en un 65% (Gràfic 15). Possiblement es reflexa també aquí la tendència dels docents a mostrar-se més crítics pel seu coneixement directe de la realitat dins l'escola.

Gràfic 14

Gràfic 15

Respecte a l'observació participant, extraient la informació del registre utilitzat a l'aula es van obtenir els següent resultats:

-Els temes del currículum no contempen mai les diferents cultures, només es centren en la cultura occidental, deixant de banda qualsevol altra visió sobre el tema.

-Les metodologies de treball que s'utilitzen a l'aula són cooperatives només de vegades, ja que normalment no es fa una tasca realment col·laborativa i de comunicació entre tots els membres.

-El docent s'interessa per l'aprenentatge de tots els alumnes sempre, en tots els casos que es van observar i sense fer cap diferència per raons de cultura, nacionalitat o religió.

-A l'aula es tracta molt sovint el tema de les diferències i es fa sempre des de la perspectiva de la inclusió. Es parla d'aquests temes tant a les sessions de l'assignatura alternativa a la religió com a les tutories o a altres matèries com Ciències Socials o Llengua.

-En els mesos que va durar l'observació, només es va proposar una activitat intercultural en la que van participar membres de la comunitat, (que en aquest cas van ser pares d'alumnes), a més dels xiquets i els docents. L'activitat va consistir en unes xarrades sobre la cultura gitana i la cultura marroquí.

-Els pares dels alumnes estan ben informats pel que fa al procés educatiu dels seus fills i se'ls ofereix la possibilitat de participar activament en aquest aprenentatge. Hi ha reunions individuals i grupals en les quals són informats puntualment de totes les particularitats del cas dels seus fills i de la forma de treballar del grup.

En canvi, no es va poder observar la manera d'informar a la família en el cas d'un alumne nouvingut, durant el seu procés d'adaptació al centre i al nostre sistema educatiu, ja que no es va donar aquest cas en el grup en aquests mesos. Per aquest motiu no podem aportar informació sobre aquest aspecte.

De les entrevistes amb els docents, vam poder conèixer que encara que existeix un pla d'acollida a alumnes nouvinguts, aquest s'aplica només parcialment, deixant de banda moltes de les activitats que podrien contribuir molt a millorar l'adaptació. Les activitats que es fan al centre en setmanes culturals o similars, no són interculturals, és a dir, no sol haver cap activitat que estiga enfocada al coneixement d'altres cultures o nacionalitats.

Els temes del currículum no contempen quasi mai la mirada d'altres cultures que no siguin la cultura espanyola o occidental en general, encara que sí que s'utilitzen mètodes de treball a l'aula que fomenten la comunicació i l'enteniment entre els alumnes, buscant la cooperació i l'intercanvi d'opinions entre els companys.

Es troben dificultats per estendre la metodologia cooperativa. Cal millorar el treball cooperatiu de l'alumnat, l'organització de l'aula, la planificació de l'activitat, la col·laboració entre mestres, amb les famílies i amb l'entorn.

6-CONCLUSIONS I DISCUSSIÓ.

Tenint presents tots els aspectes teòrics sobre la interculturalitat que hem considerat en la part inicial d'aquest treball i els resultats obtinguts després de portar a terme l'anàlisi del centre amb ajuda dels diferents instruments comentats, podem dir que l'escola es troba encara en els primers passos per a convertir-se en una escola intercultural. Malgrat ser un centre enormement multicultural, no està aprofitant de forma suficient tota la diversitat de la qual disposa per a créixer en la seua dimensió intercultural. Seguint la classificació de tres fases realitzada anteriorment, podríem dir que el centre es trobaria en una primera fase.

En primer lloc, el centre necessita obrir-se molt més a la comunitat que l'envolta. Les famílies, les associacions culturals del poble, juntament amb els alumnes, poden aportar molts coneixements i experiències que ens ajudaran a donar resposta a la diversitat cultural existent. D'aquesta manera estarem aconseguint al mateix temps que tots es sentin més acollits i valorats en la comunitat. Així doncs, la realització de tallers de cuina, d'art, de xarrades sobre les diferents cultures, d'exposicions de fotografia, faran possible que els alumnes tinguen una altra percepció de les altres cultures, enriquiran la seua formació i facilitaran els passos per a que l'escola avance cap a la interculturalitat.

Els altres dos àmbits en els quals el centre ha de millorar són, per una banda, l'aplicació del pla d'acollida a l'alumnat immigrant i per una altra, la informació inicial a les famílies immigrants així com la comunicació posterior amb aquestes. Per tant, caldria que l'escola es replantegés la seua forma d'establir les relacions amb aquests alumnes i els seus pares. D'aquestes actuacions inicials per part del centre, depèn l'èxit o el fracàs tant a nivell acadèmic com social del xiquet així com l'actitud de la família cap a l'educació del seu fill. L'anàlisi profunda del pla d'acollida i la seua aplicació, podria ser objecte d'un altre estudi que també ens aclariria molts aspectes d'aquest tema i que en aquest treball no hem pogut tractar amb detall. Una possibilitat interessant seria que els pares estiguessin més presents en les activitats del pla d'acollida per a l'alumne o crear un pla d'acollida paral·lel en el que pogueren participar pares i fills conjuntament.

Un altre punt sobre el qual s'hauria de reflexionar és la falta quasi total de continguts del currículum que tracten realitats d'altres cultures presents a l'aula. Per exemple, si es treballen obres d'art a les sessions de plàstica, per què no estudiar un pintor àrab o equatorià i conèixer les seues tècniques? O en Ciències Socials, per què no veure algun dels temes des de la perspectiva d'una altra cultura diferent a l'europea? Cal deixar de banda l'etnocentrisme que sempre ens ha acompanyat a l'hora de crear les nostres unitats didàctiques i obrir-nos a la riquesa que pot oferir la diversitat cultural.

Per a finalitzar, podem concloure que encara que el nostre estudi es refereix a un únic centre educatiu, es tracta d'un exemple actual d'escola que ha sigut multicultural des dels seus inicis i que està tot just començant el camí cap a la interculturalitat. És una escola que està portant a

terme algunes actuacions adequades, però que necessita revisar i canviar altres dels seus plantejaments per a ser realment intercultural. Per aquest motiu és imprescindible realitzar avaluacions dels centres i reflexionar sobre les polítiques, cultures i mètodes de treball utilitzats. Només així podrem aconseguir que l'educació intercultural siga una realitat i no una utopia.

Després de fer aquest estudi, podem destacar alguns aspectes que es podrien modificar i millorar en investigacions futures. Per exemple, pel que fa a l'administració dels qüestionaris, es podria ampliar la mostra dels tres grups, especialment en el cas dels mestres i dels pares, per a tenir així dades més representatives. En el cas dels pares, és més convenient encara, ja que dels vint-i-dos que es van repartir, només es van poder recuperar deu.

Pel que fa a les entrevistes, es podria també ampliar el nombre d'entrevistes amb docents i fins i tot fer algunes amb pares que s'ofereixin a col·laborar.

També seria interessant fer aquesta mateixa avaluació a diverses escoles de la població i així poder obtenir un estudi més representatiu i fer comparacions respecte a les diferents formes de treballar la diversitat cultural.

7- BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

- Ainscow, M. (2005). Developing inclusive education systems: what are the levers for change?. *Journal of educational change*, 6(2), 109-124.
- Álvarez, C. Á., & Maroto, J. L. S. F. (2012). La elección del estudio de caso en investigación educativa. *Gazeta de antropología*, 28(1).
- Arnáiz, P. y Guirao, J. M. (2015). La educación intercultural en una escuela inclusiva. Vías para reorientar el camino. En A. Escarbajal (Ed.), *Comunidades interculturales y democráticas: un trabajo colaborativo para una sociedad inclusiva* (págs. 53-62). Madrid: Narcea.
- Arnal, J., Del Rincón, D., & Latorre, A. (1996). Investigación educativa. Fundamentos y metodología. Labor: Barcelona.
- Arroyo, M. J. (2013). La educación intercultural: un camino hacia la inclusión educativa. *Revista de Educación Inclusiva*, 6 (2), 144-159.
- Barandica, E. (1999). Educación y multiculturalidad: análisis, modelos y ejemplos de experiencias escolares. En M. A. Essomba (Coord.) *Construir la escuela intercultural. Reflexiones y propuestas para trabajar la diversidad ètnica y cultural*, (págs.15-20).Barcelona:Graó.
- Booth, T., Ainscow, M., Black-Hawkins, K., Vaughan, M., & Shaw, L. (2002). Index for inclusion. *Developing learning and participation in schools*. Bristol: CSIE
- Essomba, M. A. (2008).10 ideas clave. La gestión de la diversidad cultural en la escuela. *Barcelona: Graó*.
- Faas, D., Hajisoteriou, C., y Angelides, P. (2014). Intercultural education in Europe: Policies, practices and trends. *British Educational Research Journal*,40(2), 300-318.
- Gil-Jaurena, I. (2012). Observación de Procesos Didácticos y Organizativos de Aula en Educación Primaria Desde un Enfoque Intercultural (Observation of Didactic and Organizational Processes in Primary-school Classroom from an Intercultural Approach). *Revista de Educación*, (358), 85-110.
- Pérez Serrano, G. (1994). Investigación cualitativa. Retos e interrogantes. Madrid: La Muralla, 2.
- Pujolàs, P. (2003). Aprender junts alumnes diferents. Els equips d'aprenentatge cooperatiu a l'aula. Vic: Eumo Editorial.
- Rodríguez, H. (2015). Marco de referencia internacional y modelos emergentes en educación inclusiva. Análisis sobre el enfoque inclusivo en educación. En A. Escarbajal (Ed.) *Comunidades interculturales y democráticas: un trabajo colaborativo para una sociedad inclusiva* (págs. 39-51).Madrid: Narcea.
- Sales, A., Ferrández, R. y Moliner, O. (2012). Escuela intercultural inclusiva: estudio de caso sobre procesos de autoevaluación. *Revista de educación*, (358), 153-173.
- Unesco, (2007). Directrices de la Unesco sobre la educación intercultural. Paris: Unesco Disponible en <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001478/147878s.pdf>

8-ANNEXOS

Annex 1

CUESTIONARIO SOBRE INTERCULTURALIDAD

Indique si es: Docente Equipo Directivo Padre/Madre Alumno

SEXO: H/M

PAÍS DE ORIGEN DE LA FAMILIA: _____

A través de este cuestionario se busca obtener información sobre las formas de tratar la diversidad cultural en este centro educativo.

Indique en qué medida está de acuerdo o en desacuerdo con cada enunciado. Cada afirmación tiene cinco posibles respuestas:

(1)Muy en desacuerdo (2)En desacuerdo (3) Indeciso (4) De acuerdo (5)Totalmente de acuerdo

Por favor, conteste marcando con una X la casilla correspondiente.

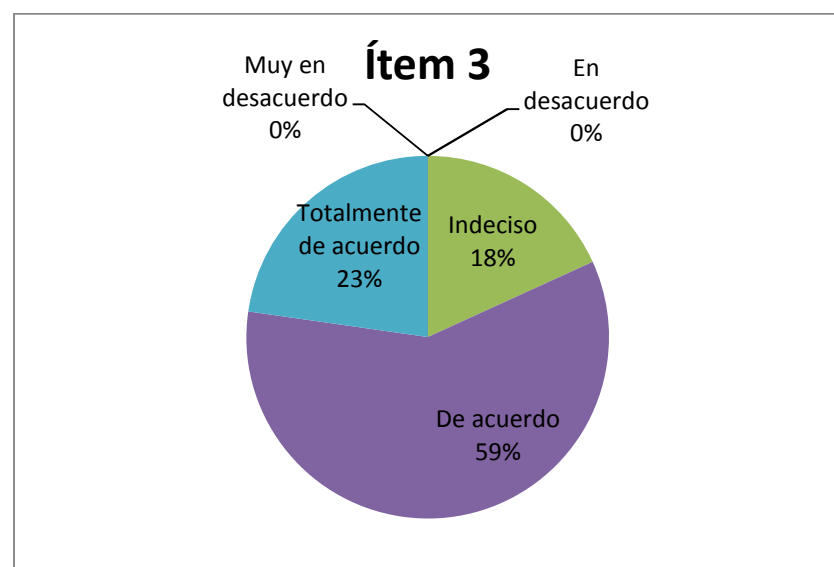
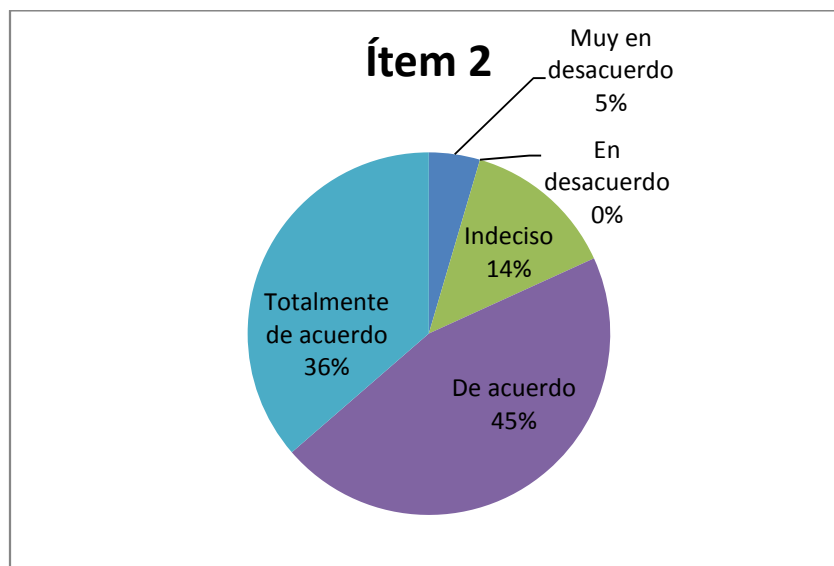
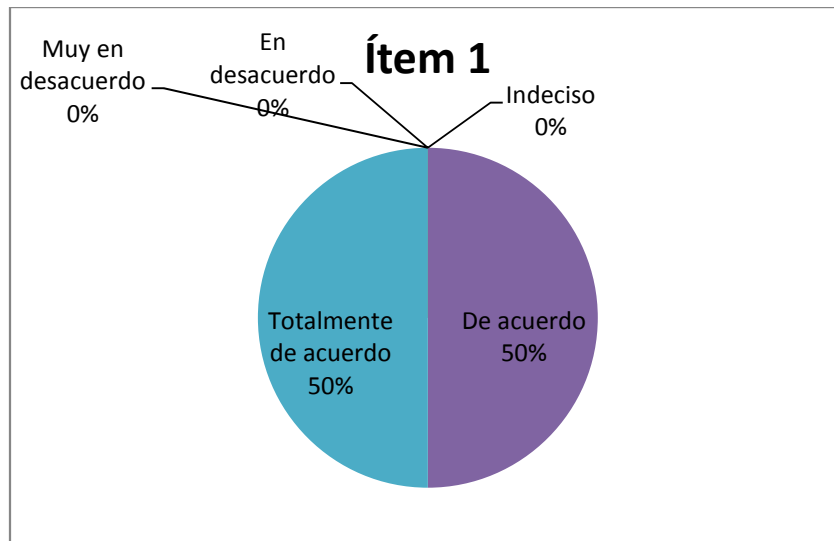
ÍTEMS	1	2	3	4	5
1- Desde las asignaturas tratadas en clase, se procura desarrollar un entendimiento de las diferencias de contexto, cultura, etnia o religión.					
2-El profesorado, los miembros del consejo escolar, el alumnado y las familias comparten una filosofía de inclusión de las diferentes culturas.					
3-Se utilizan los recursos de la comunidad para responder a la diversidad cultural, organizando actividades educativas con otros centros del barrio, asociaciones, etc...					
4-La diversidad entre el alumnado se utiliza como un recurso para la enseñanza y el aprendizaje.					
5-El profesorado se preocupa de apoyar el aprendizaje y la participación de todo el alumnado.					
6-Se ofrecen actividades de información inicial y de comunicación con las familias inmigrantes.					
7-Se fomentan actividades que promueven la comunicación e intercambio de opiniones y experiencias entre los alumnos.					
8-Las familias inmigrantes colaboran en la organización de actividades del AMPA y participan en las mismas.					
9-Se aplica satisfactoriamente el Plan de Acogida para recibir al alumnado inmigrante.					
10-En el centro se organizan actividades o semanas interculturales en las que participan todos los miembros de la comunidad educativa.					
11-En el aula se tratan temas como los estereotipos, la reducción de prejuicios y la discriminación.					
12-En el aprendizaje y a través de las distintas asignaturas y métodos de trabajo se fomentan las relaciones interculturales.					

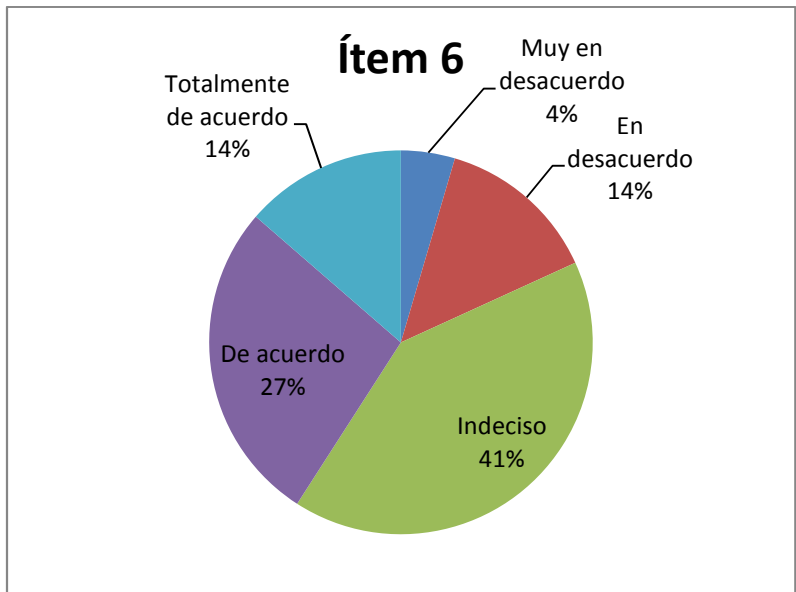
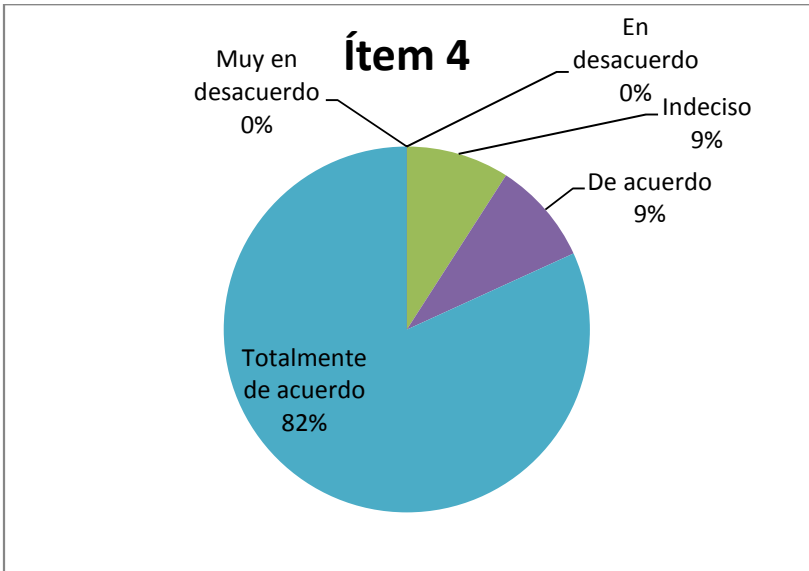
Observaciones: _____

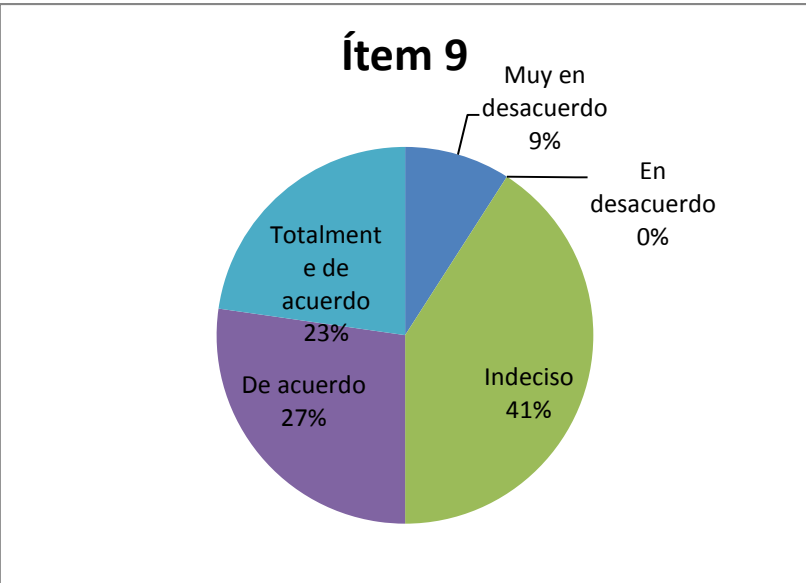
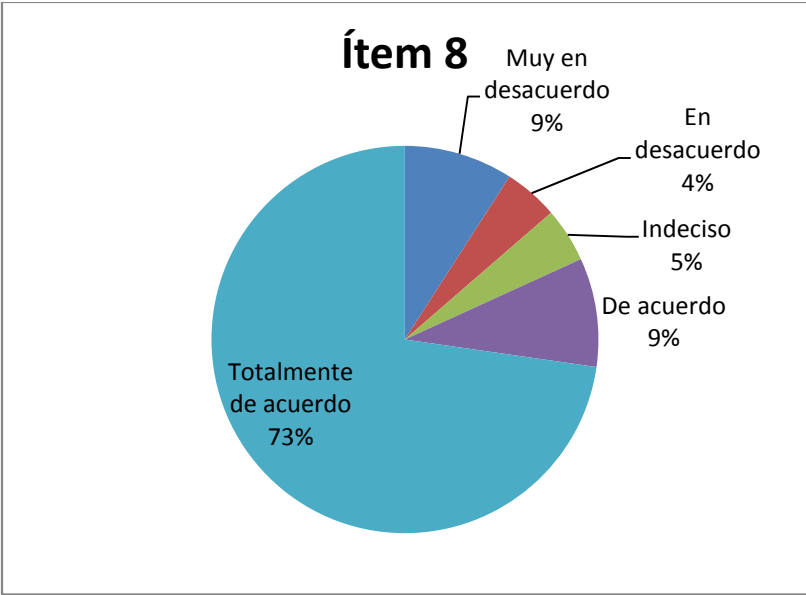
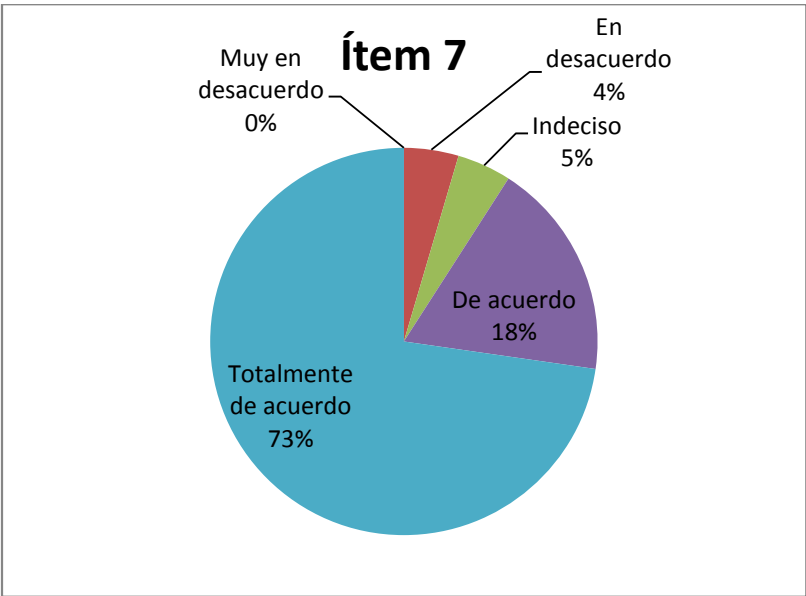
GRACIAS POR SU COLABORACION

Annex 2

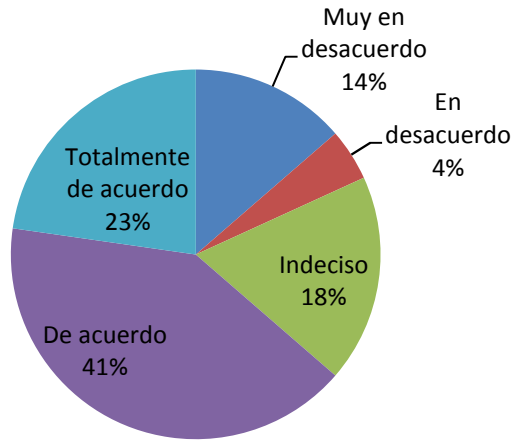
Gràfics alumnes

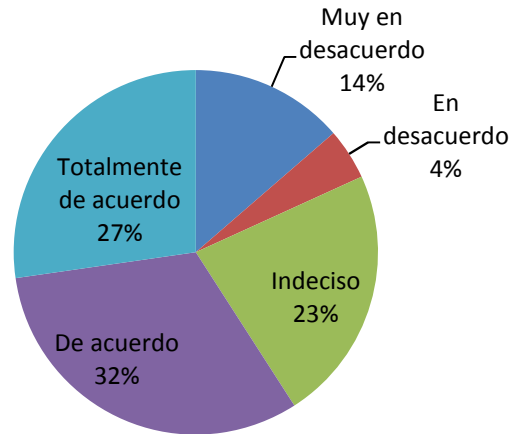

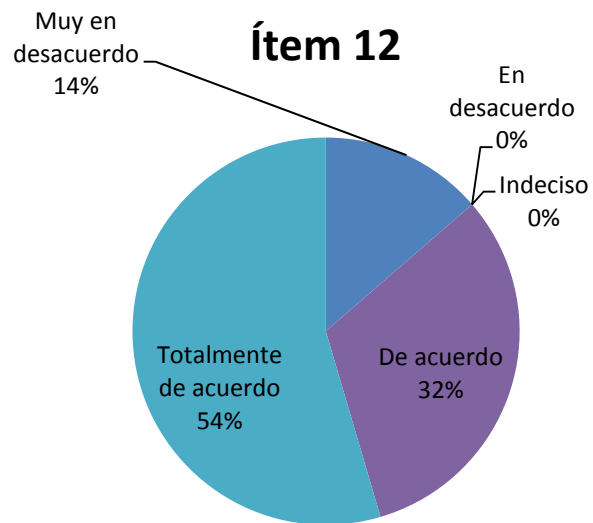
Ítem 10

Ítem 11

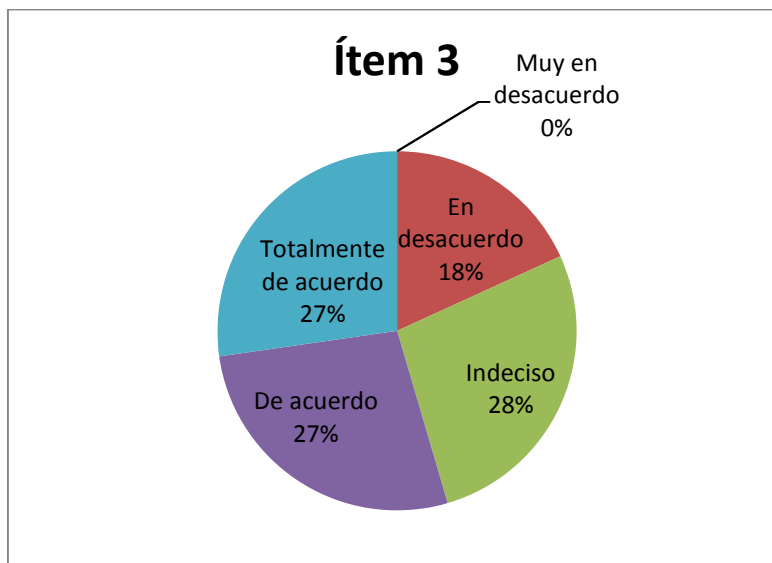
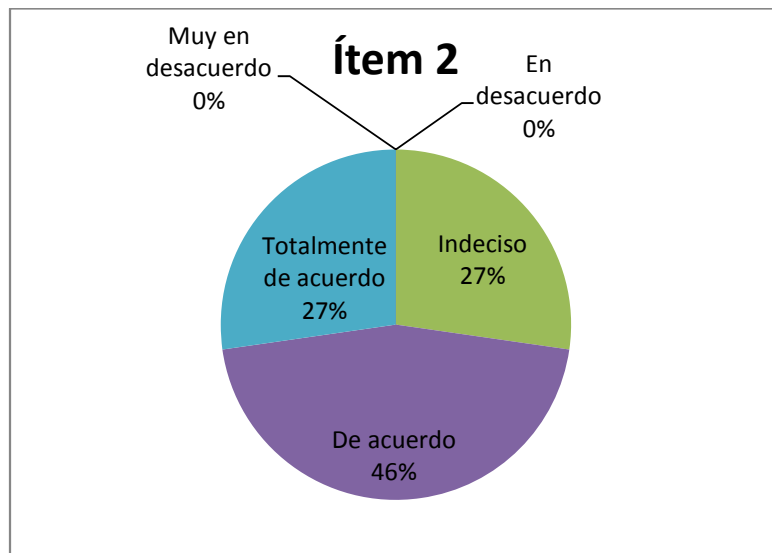

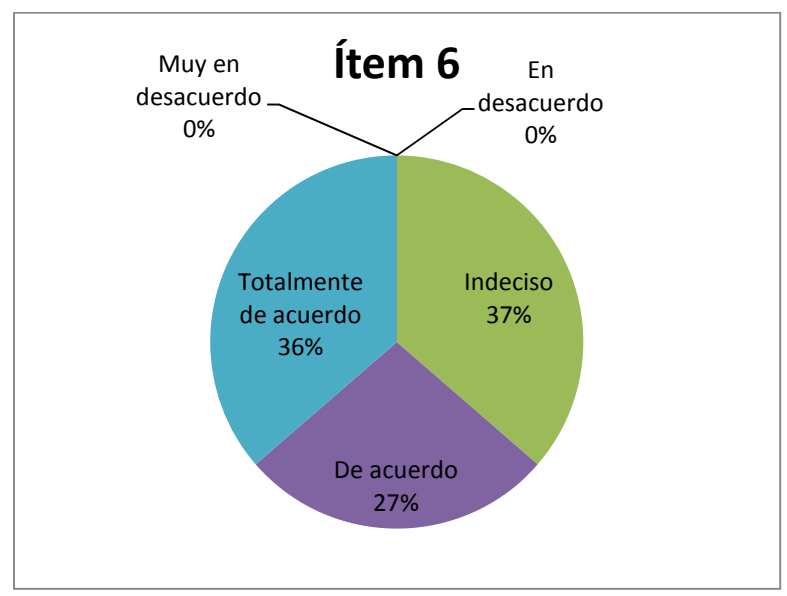
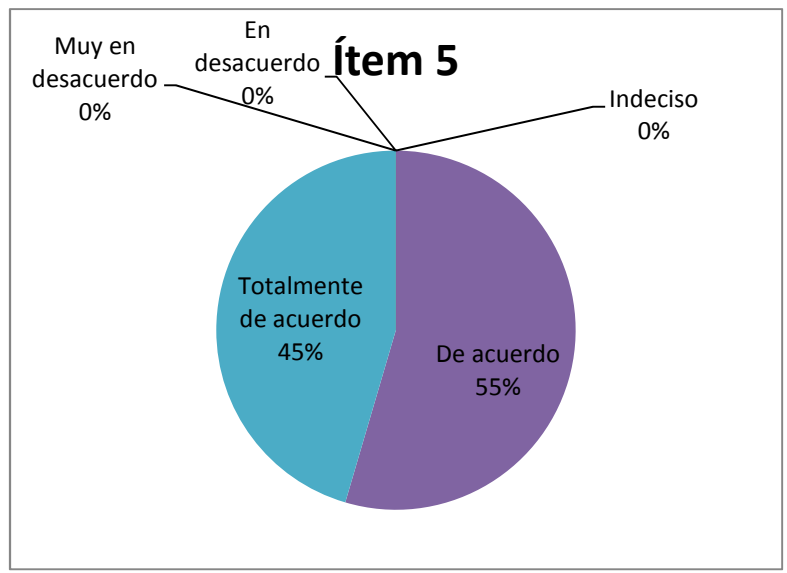
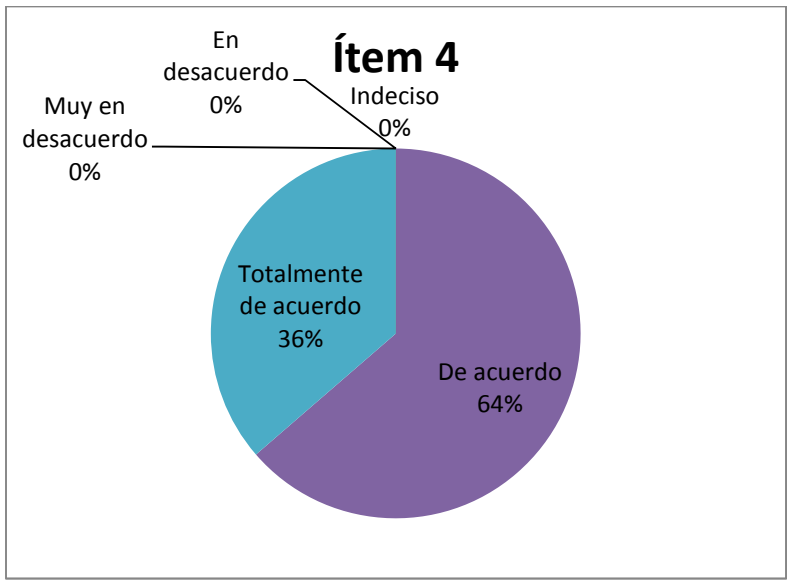
Ítem 12

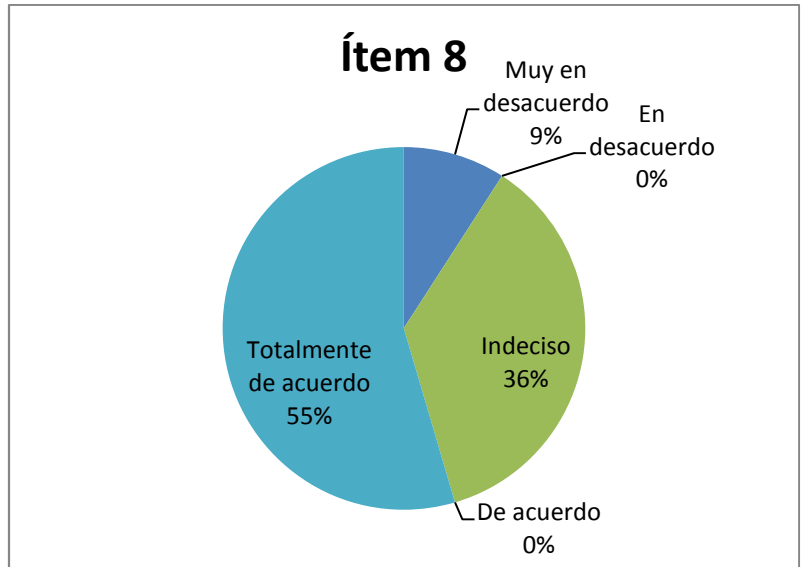
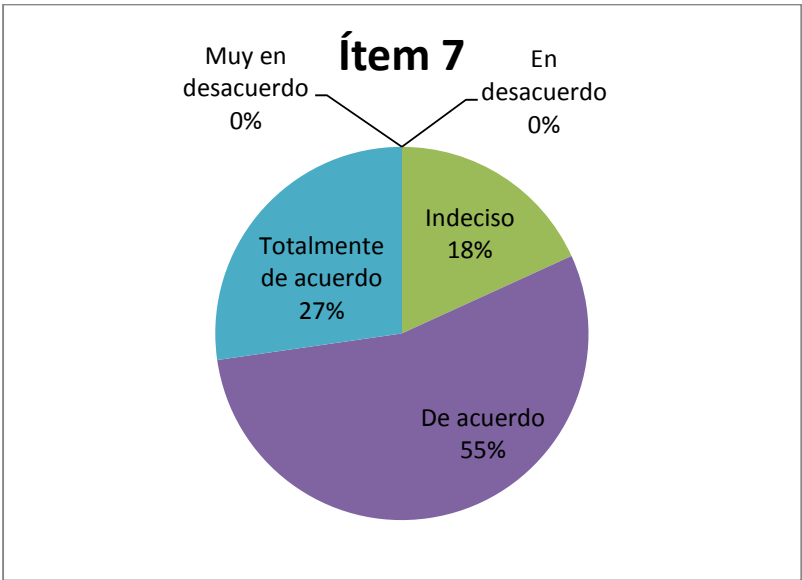

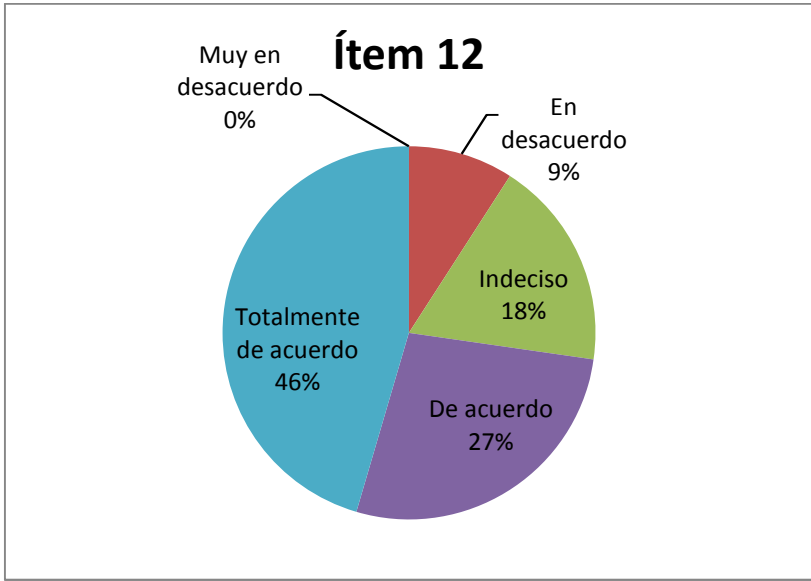
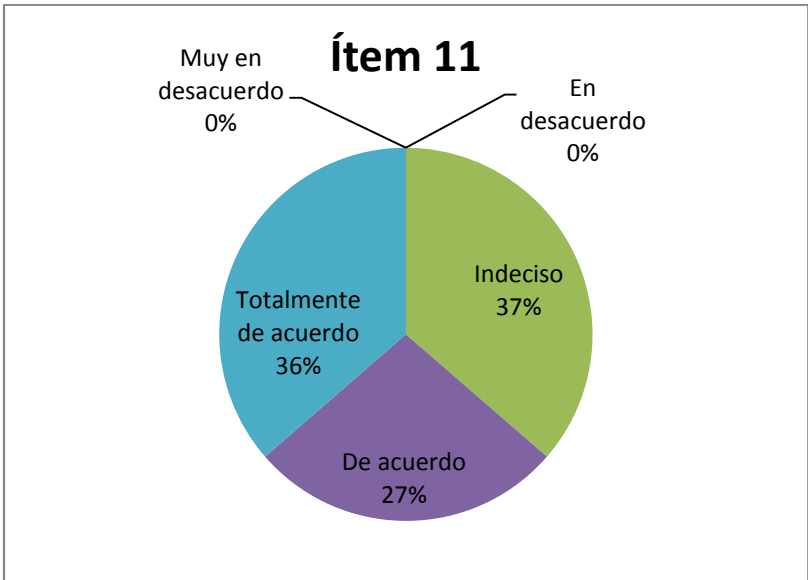
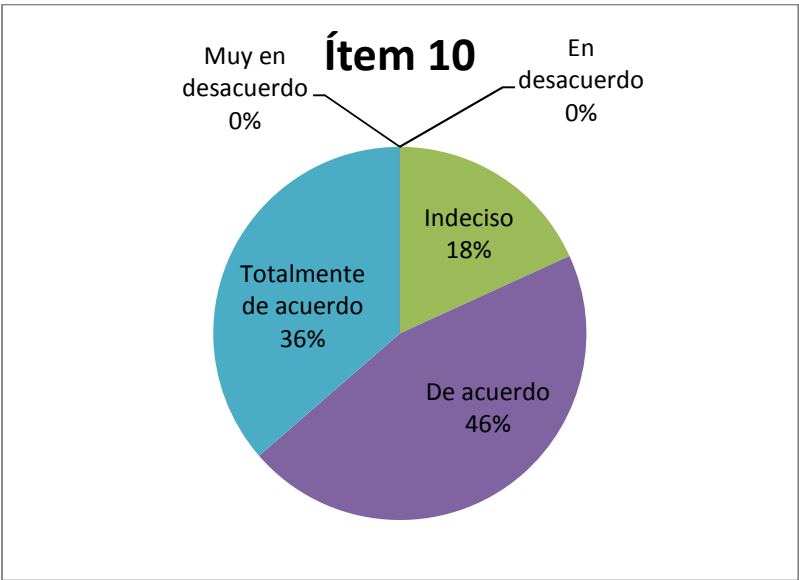
Annex 3

Gràfics pares

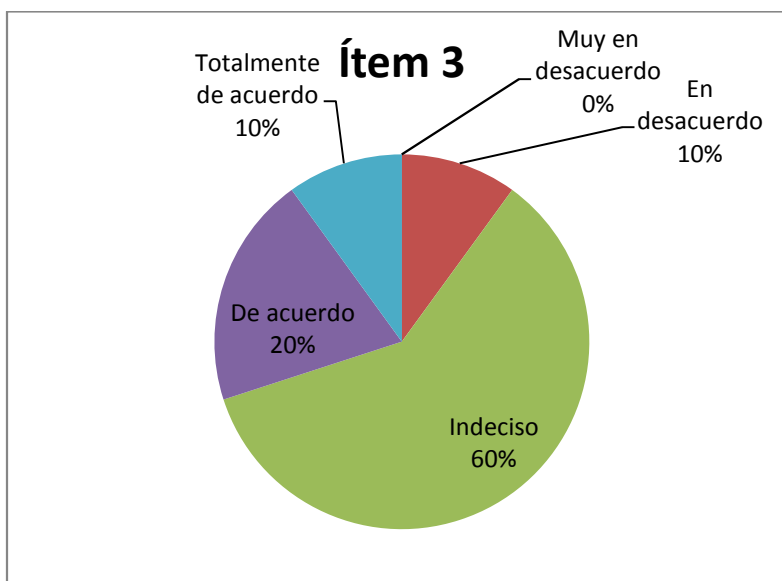
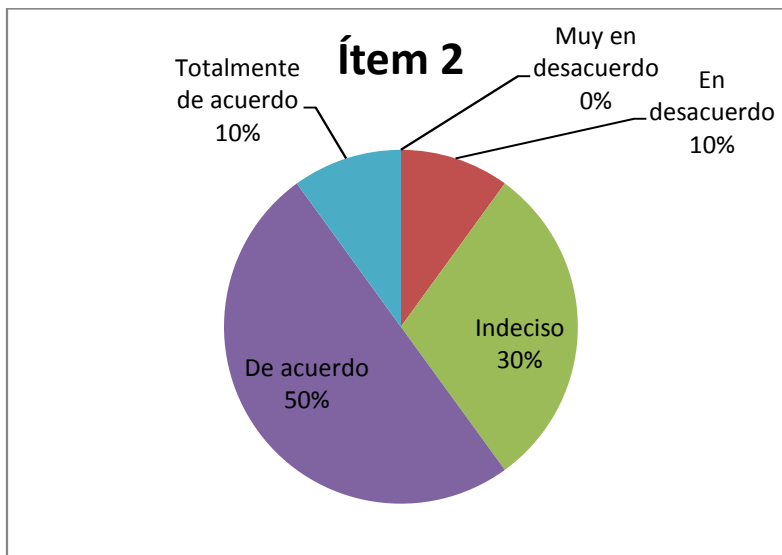
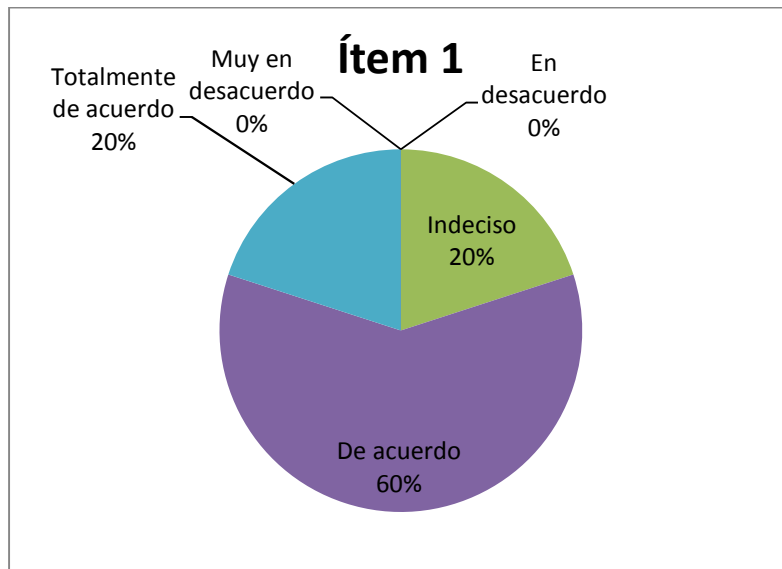

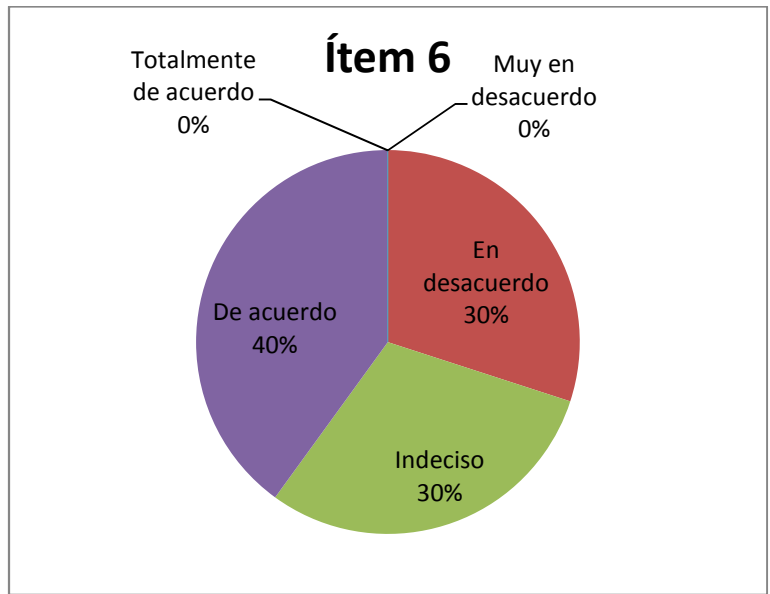
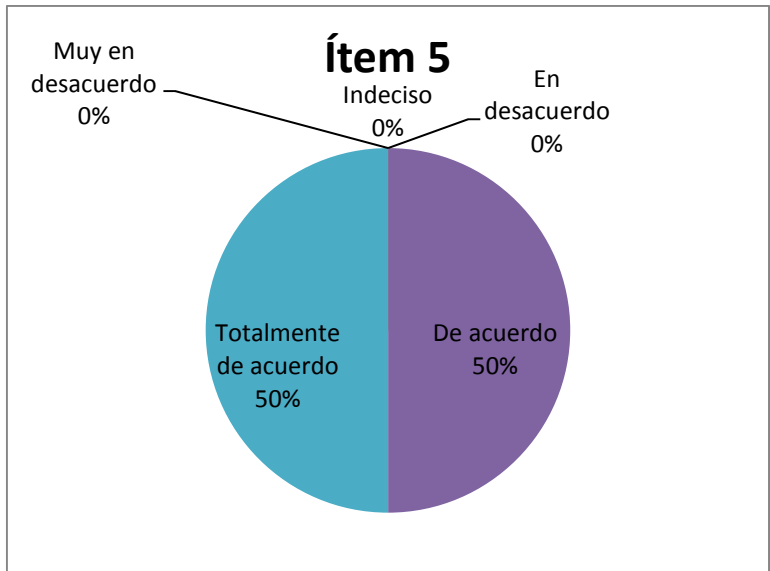
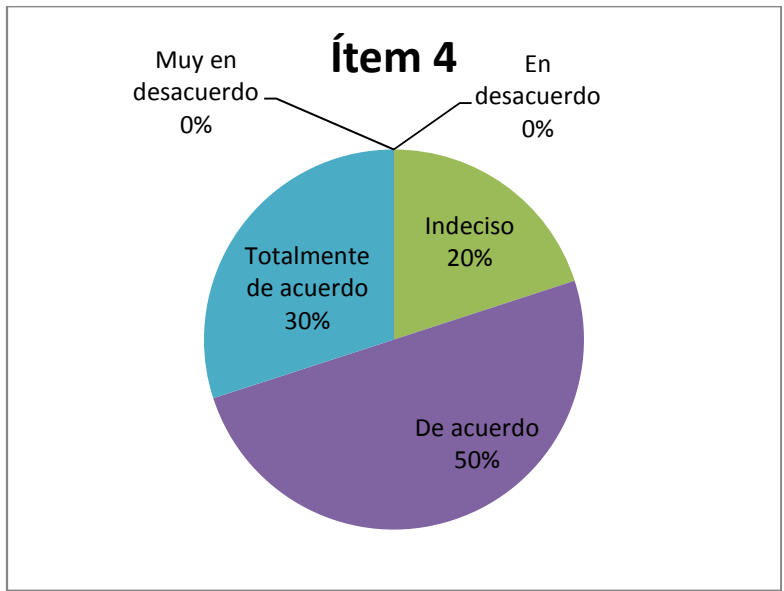

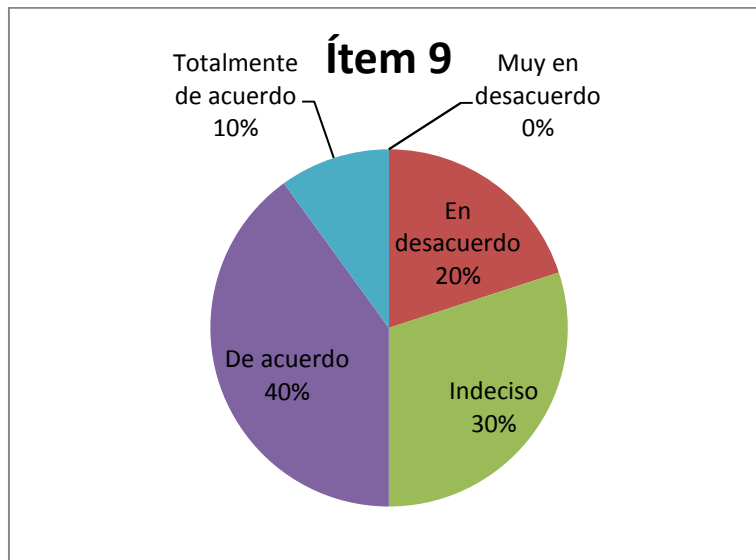
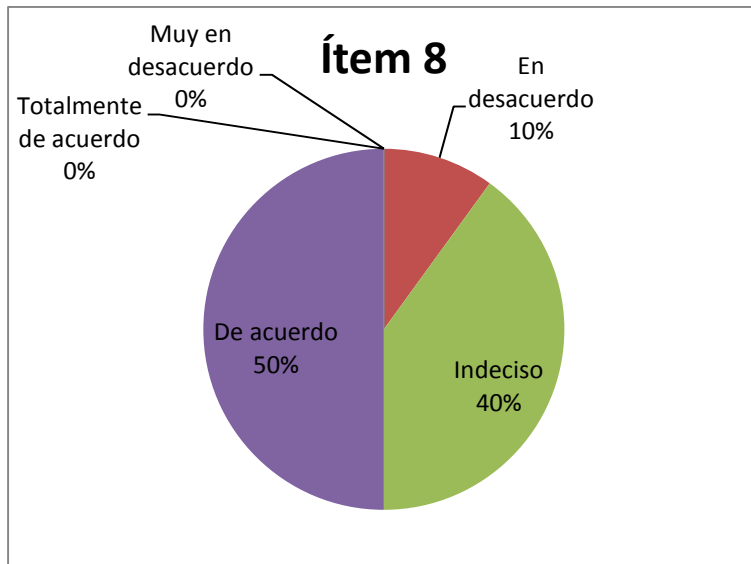

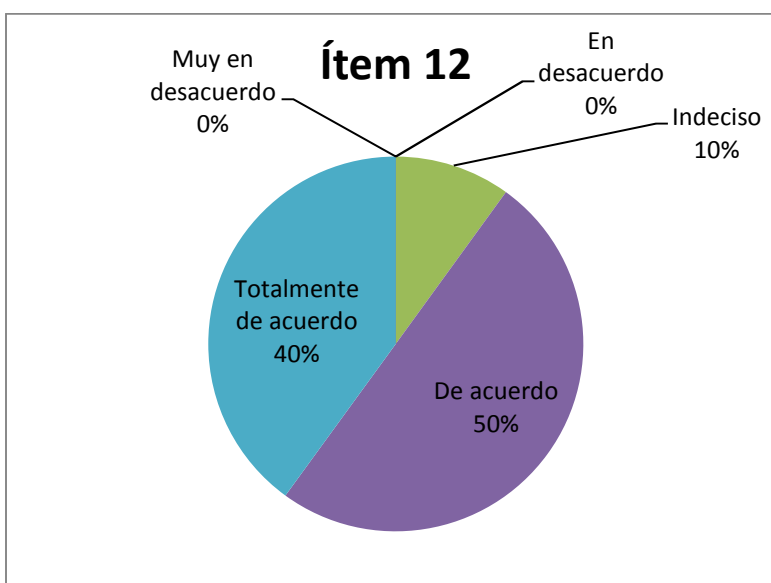
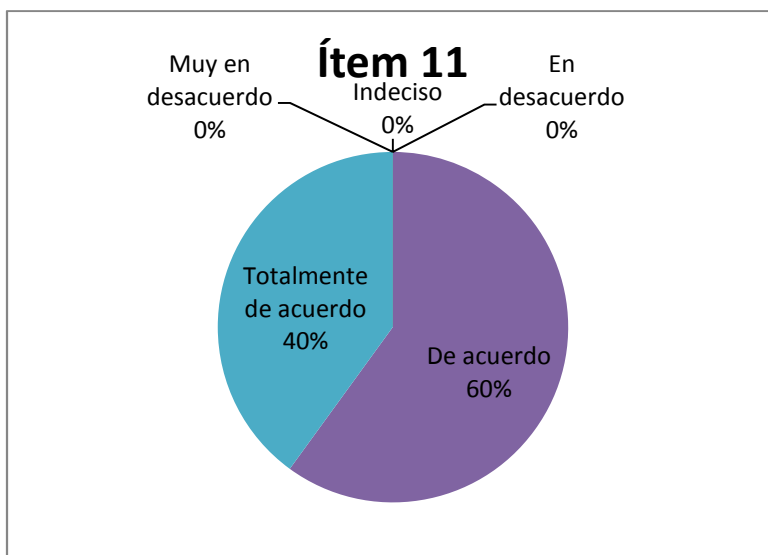
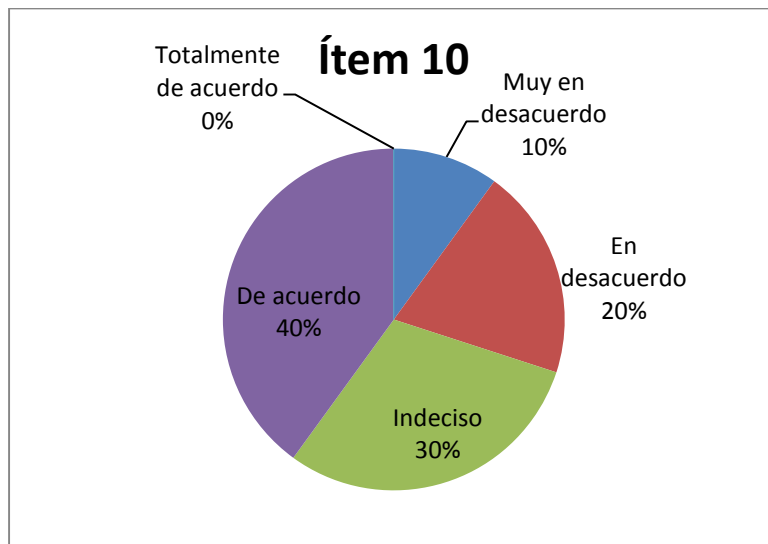
Annex 4

Gràfics docents

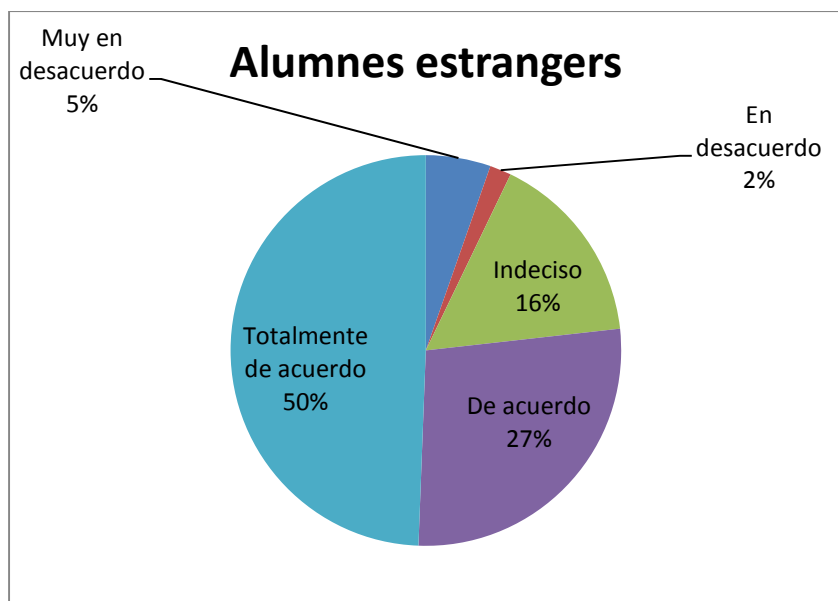
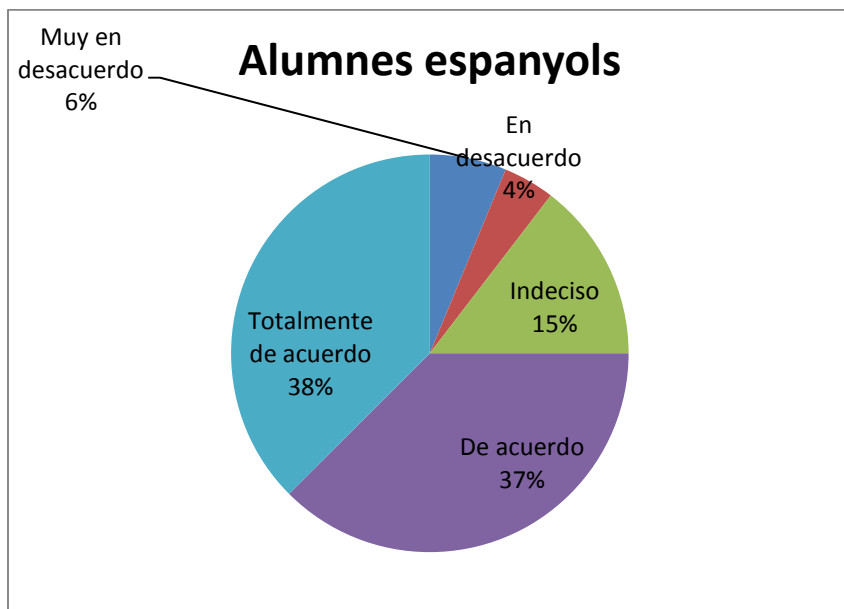

Annex 5

Comparació general de respostes d'alumnes espanyols i alumnes estrangers.

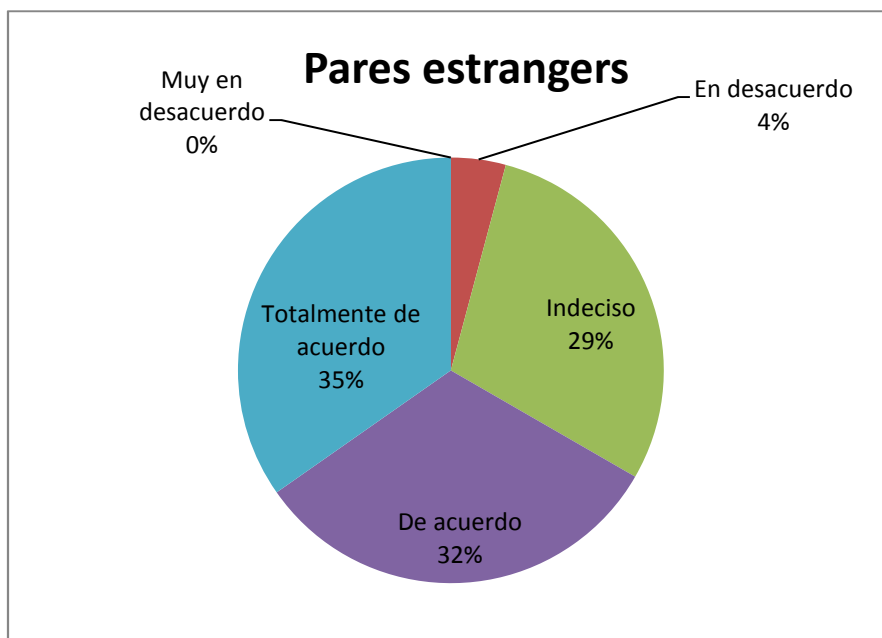
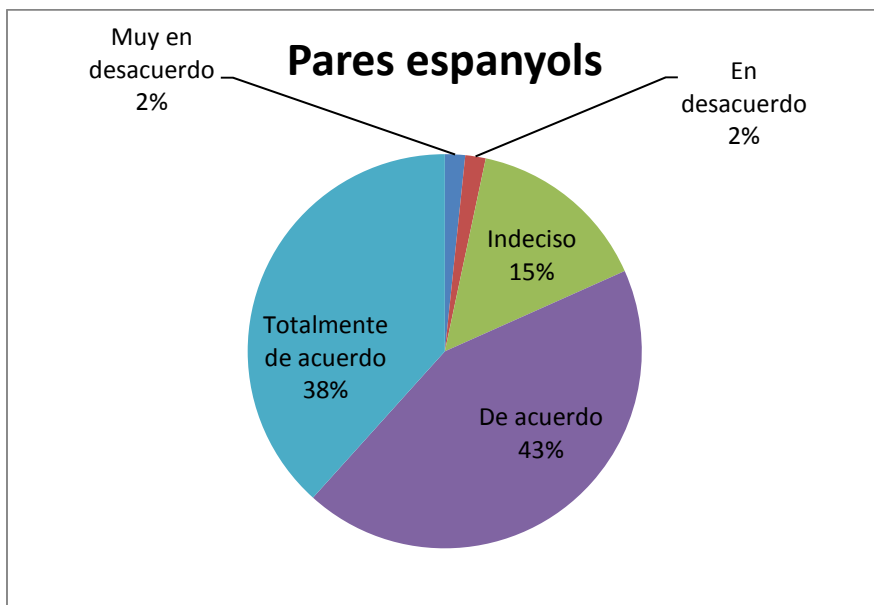
Aquestes gràfiques mostren el percentatge d'acord a nivell general, tenint presents tots els ítems del questionari, pel que fa al grup d'alumnes espanyols i al grup d'alumnes estrangers.

Annex 6

Comparació general de respostes de pares espanyols i pares estrangers.

Aquestes gràfiques mostren el percentatge d'acord a nivell general, tenint presents tots els ítems del questionari, pel que fa al grup de pares espanyols i al grup de pares estrangers.

Annex 7

Comparació general de respostes de pares i docents.

Aquestes gràfiques mostren el percentatge d'acord a nivell general, tenint presents tots els ítems del questionari, pel que fa al grup de pares i al grup de docents.

